

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«ЧИННИКИ ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ
ЧОЛОВІКІВ ДО ЧОЛОВІЧИХ РУХІВ НА ПІДТРИМКУ
ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ»**

Виконала: студентка 4-го
року навчання спеціальності
054 «Соціологія»
Оганесян Марина Мартінівна

Керівниця: Марценюк Т.
кандидатка соціологічних наук,
доцентка кафедри соціології НаУКМА

Рецензентка: Рябчук А.
кандидатка соціологічних наук,
доцентка кафедри соціології НаУКМА

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК: _____

«___» _____ 2019 р.

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	4
<i>Розділ 1. Теоретичні засади дослідження чоловічих рухів</i>	8
1.1. Зміст поняття чоловічі рухи у соціологічній науці.....	8
1.1.1. Історичний контекст появи та розвитку чоловічих рухів.....	8
1.1.2. Класифікація чоловічих рухів за гендерну рівність на прикладі США.....	12
1.2. Залучення чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність на прикладі України.....	15
1.2.1. Чоловічі рухи за права жінок.....	15
1.2.2. Чоловічі рухи за права чоловіків.....	16
1.3. Залучення чоловіків в чоловічі рухи проти гендерної рівності на прикладі України.....	19
<i>Розділ 2. Визначення чоловіками чинників їх залучення до чоловічих рухів за гендерну рівність та експертна оцінка розвитку чоловічих рухів</i>	22
2.1. Методологія дослідження чинників залучення українських чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність та подальшого розвитку цих рухів.....	22
2.2. Результати глибинних інтерв'ю з лідерами та учасниками чоловічих рухів за гендерну рівність в Україні.....	24
2.2.1. Діяльність та життєвий досвід респондентів.....	24
2.2.2. Запобігання діяльності чоловічих рухів проти гендерної рівності.....	31
2.3. Результати експертних інтерв'ю з дослідниками чоловічих студій щодо майбутнього розвитку чоловічих рухів.....	35
<i>Висновки</i>	43
<i>Список використаних джерел</i>	46

Додаток А. Таблиця з класифікацією чоловічих рухів за та проти гендерної рівності в Україні.....	49
Додаток Б. Гайд глибинних інтерв'ю з активістами українських чоловічих рухів за гендерну рівність.....	50
Додаток В. Таблиця з класифікацією чинників залучення чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність в Україні.....	52
Додаток Г. Транскрипт експертного інтерв'ю з Майклом Кіммелом.....	53

ВСТУП

Питання гендерної рівності вважається спрямованим в першу чергу на надання жінкам економічних, політичних, культурних та соціальних прав. Це відбувається тому, що ці права в патріархальних суспільствах були і лишаються обмеженими у жіночої частини людства. Проте в сучасному світі гендерна рівність не обмежується феміністичними ідеями і окреслює не лише фемінність, а і включає маскулінність як ознаку гендерованого суспільства. Гендер визначає та обмежує життя не лише жінок, а і чоловіків також, що спонукає останніх долучатися до обговорення цього питання.

Під час другої хвилі фемінізму у 60-х роках 20 століття у відповідь на жіночі рухи та боротьбу проти дискримінації жінок почали підійматися і чоловічі питання. Як описують Костон та Кімел (Coston & Kimmel), перші чоловічі рухи виступали на підтримку феміністичних та мали на меті вивільнення чоловіків від соціальних очікувань, маскулінності та патріархату (2013). Як пише Ана Джордан (Jordan), згодом виник так званий «backlash» – антифеміністичний рух, що з'явився як негативна відповідь на феміністичні дії і виступав радше проти феміністок ніж за чоловіків (2016).

У сучасній Україні ствердження Сімони де Бовуар (Beauvoir) про те, що аби бути чоловіком, йому не потрібно себе визначати, вважається дедалі менш актуальним (2011, с. 25). Статистика із суїцидів в Україні, за якою рівень самогубств серед чоловіків дорівнює 41.1 на 100 000, що є у 6.5 разів вищим за жіночий, свідчить про те, що маскулінність впливає на стиль життя особистості відмінним від фемінності чином, що призводить до більшого ризику скоєння самогубства (The World Bank Group, 2018). Крім того, актуальність проблематизації становища чоловіка у суспільстві можна визначити за наявністю діючих в Україні чоловічих рухів.

Серед чоловічих рухів в Україні наявні як такі, що спрямовані на солідарність до боротьби жінок свої права, так і ті, що підіймають питання прав

чоловічої частини суспільства, які є дискримінованими. Як приклад таких прав можна навести право батька, адже Верховний Суд України частіше розлучає татів аніж мам від дітей після розлучення батьків з огляду на принцип недопустимості розлучення матері та дитини (Декларація прав дитини, 1959). Таким чином права татів є обмеженими не лише соціально, а і юридично. Поява українських чоловічих рухів, що підіймають ці проблеми, як, наприклад, тато-школи, вказують на потребу у цих рухах, а отже потребує подальшого дослідження. До рухів за права жінок, наявні в Україні, можна віднести рух «HeForShe», створений ООН Жінки для репрезентації тих чоловіків, що підтримують гендерну рівність через підтримку боротьби за жіночі права.

Виявлення чинників залучення представників чоловічих рухів за гендерну рівність допоможе визначити основні патерни, які спонукають чоловічу частину українського населення долучатися до чоловічих рухів за досягнення гендерної рівності. Нова Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків має на меті забезпечення гендерної рівності, яка є закріпленою в Конституції України (Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, 2018). Отже, оскільки Україна тримає курс на усунення дискримінації за ознаками статі, визначення конкретних чинників залучення чоловіків до досягнення гендерної рівності через чоловічі рухи надасть змогу накласти ці знання на практику і розуміти, на чому організації та індивіди мають акцентувати увагу для заохочення чоловіків підтримувати гендерну рівність.

Отже, вивчення чинників залучення чоловіків до чоловічих рухів є ефективним інструментом на шляху соціальних змін, оскільки суспільство складається із взаємодій між індивідами, а отже змін неможливо досягнути, залучаючи до них лише представників однієї половини населення, в той час як інша не даватиме зворотної реакції. Поняття гендеру та рівності стосується обох статей і впливає на життя всіх індивідів, тож чинники залучення чоловіків є важливим предметом для дослідження. Таким чином у цій кваліфікаційній

роботі **об’єктом дослідження** виступають чоловіки України, що залучені до чоловічих рухів за гендерну рівність, а **предметом дослідження** – чинники їхнього залучення до чоловічих рухів за гендерну рівність. **Метою дослідження** є з’ясувати чинники залучення український чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність.

Завданнями дослідження є:

1. Встановити зміст поняття «чоловічі рухи» у соціологічній науці.
2. Систематизувати дослідження стосовно залучення чоловіків в чоловічі рухи на підтримку та проти гендерної рівності.
3. Класифікувати чоловічі рухи за та проти гендерної рівності наявні в Україні.
4. Визначити характеристики чоловічих рухів на підтримку гендерної рівності та їхню роль у розвитку цих рухів.
5. З’ясувати думку лідерів та учасників чоловічих рухів щодо чинників залучення чоловіків до рухів на підтримку гендерній рівності в Україні.
6. Виявити думку лідерів та учасників чоловічих рухів за гендерну рівність щодо протидії рухам проти гендерної рівності в Україні.
7. Визначити експертну думку стосовно подальшого розвитку чоловічих рухів за гендерну рівність та залучення чоловіків до них.

Дослідження було проведено в рамках соціально–конструктивістського методологічного підходу. Цей підхід полягає у формуванні думки про певне явище за рахунок аналізу шляхів, якими індивіди взаємодіють та створюють соціальну реальність (Berger & Luckman, 1967). У цій роботі чоловічі рухи визначалися як суспільні рухи, організовані чоловіками, діяльність яких має на меті досягнення гендерної рівності. До таких рухів було віднесено чоловічі організації, що є офіційно зареєстрованими, та ініціативи, що можуть бути тимчасовими (наприклад, акції, флешмоби), так і довготривалими з перспективами реєстрації організації. Класифікація чоловічих рухів, наведена у цій роботі, має за основу напрямки їхньої діяльності та базується на теорії

Месснера (Messner, 1997), що систематизує напрямок чинників залучення чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність.

Емпіричний аналіз даного питання побудовано на виявленні різних точок зору щодо чинників чоловіків-активістів України долучатися до рухів за гендерну рівність. Емпіричним матеріалом дослідження слугують результати глибинних інтерв'ю з чоловіками-лідерами та учасниками українських чоловічих рухів. Діяльність опитаних за допомогою глибинних інтерв'ю респондентів пов'язана з активізмом, спрямованим на досягнення гендерної рівності завдяки залученню чоловіків у відповідні рухи.

Окрім цього було проведено експертні інтерв'ю з науковими діячами та діячками в сфері гендерних студій. Ці інтерв'ю спрямовані на виявлення експертної думки щодо майбутнього розвитку чоловічих рухів за гендерну рівність, зокрема в Україні, а також прогнозування рівня та шляхів залучення чоловіків до них.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧОЛОВІЧИХ РУХІВ

1.1. Зміст поняття чоловічі рухи у соціологічній науці

1.1.1. Історичний контекст появи та розвитку чоловічих рухів. Аби розуміти, що таке чоловічі рухи та якими вони бувають, необхідно брати до уваги історичні передумови. Поява чоловічих рухів є пов'язаною з другою хвилею фемінізму. Згідно з Костоном та Кіммелом (Coston & Kimmel), 1960-ті роки, відомі рухом за звільнення жінок від традиційно жіночих ролей, надали можливість чоловікам виступати за власні права. Автори наводять тогочасний аргумент, що в той час як роль жінки обмежувалася домогосподарством та доглядом за дітьми, роллю чоловіка було виняткове забезпечення сім'ї грошима, а участь в справах сім'ї та дому для чоловіків не передбачалася. Таке розмежування обмежувало свободу і жінок, і чоловіків у виборі тих справ, якими їм хотілося займатися (2013, с. 370). Боротьба за урівнення жіночих та чоловічих прав призвела б до свободи прав обох груп. Саме це мали на меті чоловічі рухи другої половини 20-го століття: боротьбу проти патріархату – системи, яка, на їх думку, дискримінувала не лише жінок, а і чоловіків. Як описано у роботі «Чоловіки та фемінізм» («Men and Feminism»), прикладом перших чоловічих організацій за гендерну рівність в США була Національна організація чоловіків проти сексизму («National Organization for Men Against Sexism»), заснована у 1975 році після першої Національної конференції з питань чоловіків та маскулінності (Tarrant, 2009, с. 52). Як пише авторка, засновники організації звертала увагу, що вони «не створювали рух, який турбувався б лише про питання чоловіків (...) або допомогу жінкам у боротьбі з сексизмом; нашою особливістю є те, що ми бачимо зв'язки між різними несправедливостями і хочемо подолати кожну з них» (2009, с. 52).

Цей історичний період став початком вивчення та дослідження гендеру загалом. Термін «гендер» був введений у 1968 році і розділив біологічне поняття статі людини від соціокультурного, і хоч він став більш активно вживатися у 70-х роках, проте під час другої хвилі фемінізму тема гендерного розподілу ролей вже почала активно підійматися обома групами. Суспільство дійшло до висновку, що чоловіки є так само гендерованими як жінки, а отже питання гендерної рівності стосується їх тією ж мірою (Hearn, 2001, с. 3).

Поштовхом для відокремлення гендеру від статі стало визначення фемінності та жіночих ролей, які призводили жінок до того соціального становища, в якому вони знаходилися. Бетті Фрідан (Friedan) є одним з прикладів жінки, яка концептуалізувала фемінність та окреслила образ жінки у своїй книзі «Таємниця жіночності» («The Feminine Mystique»): «Проблема в тому, що я завжди чиясь мама або дружина, але ніколи є собою» (1997, с. 73). До питання, що означає «бути жінкою», скоро долучилися і чоловіки, зазначаючи, що це визначити неможливо без того, що зараз ми називаємо маскулінністю.

Маскулінність – це низка соціально сконструйованих рис, очікуваних від чоловіків. Незважаючи на те, що патріархат обмежував і чоловіків у їхніх правах та обов'язках, останні все одно лишалися домінуючою групою. Однак, хоч характерною рисою будь-якої маскулінності була її домінантність над жінками, усередині чоловічої групи також існувала ієрархія та дискримінація. «Хоч багато з чоловіків отримували переваги від привілей їхньої статі, багато в той же час відчували утиск від інших чоловіків на основі їхньої раси, релігії, класу або сексуальної орієнтації. У минулому (і дотепер) ці чоловіки страждали від положення утискаючого чоловіка і водночас того, якого утискають», пише Шира Таррант (Tarrant, 2009, с. 28).

Багато хто з чоловіків мали можливість побачити зв'язок між їх утиском з боку інших і утиском жінок на основі їхньої статі. Так, наприклад, у кінці 1970-х років в США з'явився рух «Радикальні феї» («Radical Faeries»), що представляв думку геїв, які підтримували фемінізм та вважали, що сексизм та гомофобія

мають спільну основу, проти якої потрібно об'єднуватися (Tarrant, 2009, с. 51). Такі рухи стали наслідком розуміння, що існують різні маскулінності, які по-різному визначають життя чоловіків. У контексті обмежень чоловічих прав велику роль грає гегемонна маскулінність. Гегемонна маскулінність спрямована на контроль, владу над жінками і часом іншими чоловіками і є доступною лише тим чоловікам, що мають вищий статус з-поміж інших. Така маскулінність не сприймається як нормальна і поширена, бо вона доступна не всім чоловікам, але незважаючи на це лишається нормативною, тобто очікуваною від чоловічого гендеру (Connell & Messerschmidt, 2005, с. 832).

Отже, гендерний розподіл ролей, що існував у середині 20 століття, узагальнював певні низки поведінки як очікувані від одного гендеру більше, ніж від іншого, протиставляв їх і надавав цим ролям функціонального значення. Так і досі вважається, що жіноча роль є емоційною, духовною, а чоловіча – раціональною, інтелектуальною (Greenglass, 2001, с. 6027). Ці ролі формують гендерний порядок. Як складові патріархальної системи суспільства, що обмежує вибір чоловіків та жінок, вони стали основним чинником залучення чоловіків до боротьби за свої права разом з жінками (Coston et al., 2013, с. 369).

Рухи за права жінок та чоловіків мали спільну мету та доповнювали одне одного. За Аною Джордан (Jordan), профеміністичних чоловічих рухів спонукали до дії 3 основні припущення: 1) гендерна рівність є соціально бажаною, 2) фемінізм необхідний для соціальних змін та 3) гендер є політичним та викликає необхідність колективної підтримки феміністичної політики (2016, с. 31). Вірджінія Вулф (Woolf) писала у книзі «Своя кімната» («A Room Of One's Own»), що жінки та чоловіки мають співпрацювати та створити андрогенний розум замість того щоб бути відділеними одне від одного (1929, с. 81-82) – і саме це відбулося у 60-х роках 20-го століття. Вони працювали разом проти, здавалося б, протилежних речей: фемінності та маскулінності, але заради однієї спільної мети – свободи вибору.

Разом з гендерним активізмом розвивалася і наукова діяльність: з'являлися такі роботи як «Чоловік-машина» («The Male Machine») Марка Фейгена-Фасто, «Визволений чоловік» («The Liberated Man») Уоррена Фаррела, «Міф маскулінності» («The Myth of Masculinity») Джозефа Плека та інші, які підіймали питання маскулінності та прав чоловіків (Kimmel & Messner, 2010, с. 15). Варто зазначити, що наявність таких чоловічих рухів та праць не знецінювала важливість та потребу в рухах за жіночі права, а навпаки – сприяла та підтримувала.

Проте не всі чоловіки, що бачили обмеження своїх прав, долучалися саме до профеміністичних рухів: так само існувала і частка чоловіків, які були налаштовані проти феміністичного руху. Оскільки фемінізм критикував патріархат, він критикував і тих, хто уособлювали його та отримували від нього користь, а саме чоловіків. Чоловіки, які за такою критикою не бачили історичних, політичних, економічних та соціальних передумов, вважали, що саме феміністичний рух бореться проти чоловіків (Allan, 2016).

Так ми можемо виокремити другий різновид чоловічих рухів: «backlash», що англійською означає «зворотна реакція». Цей вид ніс таку назву, бо чоловіки, що його підтримували, говорили про свої права тоді, коли чули аргументи феміністичної теорії, і зверталися до її прихильників як до тих, хто підтримують обмеження чоловічих прав (Allan, 2016, с. 24). Насправді ж, факт того, що діяльність була спрямована на феміністичних активісток вказує на те, що такі рухи виступали радше проти жінок, аніж для чоловіків, і демонстрували сприйняття фемінізму як загрози для чоловічих привілеїв (Blais & Dupuis-Déri, 2011, с. 29). Дослідники цього виду чоловічих рухів описують їх так: ««Backlash» за визначенням є паразитом для фемінізму і виникає необхідним лише тоді, коли фемінізм стає радше сильнішим ніж спадаючим; він з'являється як відповідь владних груп на зміну гендерного порядку» (Jordan, 2016, с. 22). Джордан також виділяє 2 підвиди зворотної реакції чоловічого руху: перший з них бачив гендерну рівність як бажану мету, але вважав, що завдяки фемінізму жінки

мають більше прав за чоловіків, а другий притримувався думки, що чоловіки та жінки вже є рівними в результаті фемінізму і це є неправильним та неприродним (2016, с. 32). Тобто в обох випадках такий чоловічий рух можна вважати антифеміністичним.

Втім, серед чоловічих рухів, що протиставляли себе феміністичним, були і такі, які справді мали на меті боротьбу за гендерну рівність. Вони критикували феміністичну думку і пропонували інші шляхи досягнення гендерної рівності, які, на їхню думку, були більш доречними. Прикладом представника такого руху є Уоррел Фаррел. Пізніше у кінці 20 століття він видав книгу «Міф чоловічої влади» («The Myth Of Male Power»), у якій описував, чому він не вірить у привілейоване становище чоловіків (Farrell, 1993). Він пояснював, що чоловіки так само мають традиційні ролі і не є представленими у багатьох сферах, часто наголошував на хибах феміністичної думки та акцентував увагу на важливості вивчення проблематики маскулінності. Його основною думкою було те, що лише фемінізмом та боротьбою за права жінок неможливо досягнути гендерної рівності, адже світ, на його думку, є бісексистським, тобто упередженим не лише до жінок (1993, с. 16).

Підбиваючи підсумки ходу історії чоловічих рухів, варто згадати Майкла Месснера (Messner), який у своїй роботі зазначає, що незалежно від того, в якому напрямі розвивається той чи інший чоловічий рух, їхня поява говорить про проблематизацію та переосмислення маскулінності самими чоловіками завдяки фемінізму (1997, с. 2).

1.1.2. Класифікація чоловічих рухів за гендерну рівність на прикладі США. У вже згаданій вище статті Месснер пропонує свою категоризацію чоловічих рухів. За основу він бере три фактори, що надалі визначатимуть вид чоловічого руху: інституціоналізовані привілеї, «плата» за маскулінність та відмінності серед чоловіків. Перший фактор є властивий рухам, що спрямовані на зменшення чоловічих інституціоналізованих привілеїв та влади над жінками, тобто профеміністичним, а останні два представляють інтереси чоловіків та розширення прав і можливостей тих чоловіків, які відчувають утиск всередині

чоловічої групи. До групи «плати» за маскулінність відноситься рух за чоловіче вивільнення від гендерних ролей; до останньої, третьої групи – рухи за права расових та ЛГБТКІ+ меншин. Таким чином автор вказує на те, що залежно від тих факторів, які є рушійними для чоловічого руху, можна визначити, що спонукає чоловіків до нього залучатися (Messner, 1997, с. 12). Оскільки ця робота присвячена чоловічим рухам за гендерну рівність, фокус буде зосереджено саме на перших двох групах.

Умовно ці 2 рухи можна назвати рухами за права жінок та права чоловіків, що продемонстровано у табл. А.1. Обидва види прагнуть досягнення гендерної рівності та борються з патріархатом. Перший є рухом солідарності чоловіків у боротьбі за жіночі права. Основним напрямком таких рухів є боротьба проти гендерного насилля. Такі організації як «Закон проти насилля над жінками» («The Violence Against Women Act») спрямовані на допомогу жертвам секс-торгівлі через надання притулків, юридичної та психологічної допомоги (Tarrant, 2009, с. 122). Іншими прикладами чоловічих організацій, спрямованих проти сексуального та фізичного насилля, є «Чоловіки можуть зупинити зґвалтування» («Men Can Stop Rape»), слоганом якої є «Моя сила не в завданні шкоди», «Проект справжнього чоловіка» («Real MEN's Project: Men Embracing Non-Violence»), що виступає проти образу «справжнього чоловіка» як такого, який легко прибігає до насилля, «Чоловіки, що зупиняють насилля» («Men Stopping Violence»), «Біла стрічка» («White Ribbon Campaign») та ін. (Tarrant, 2009, с. 125-126). Такі організації спрямовані не лише на протидію насиллю та допомогу постраждалим, а і демонстрацію солідарності та руйнування стереотипів про маскулінність як токсичну.

Чоловічі рухи за права чоловіків, що мають на меті досягнення рівності між жінками та чоловіками, спрямовані здебільшого на трансформацію чоловічих ролей. Такими є рухи як «Чоловічий ресурсний центр для змін» («Men's Resource Center for Change») та «Проект чоловічого лідерства» («The Men's Leadership Project»), чия діяльність орієнтована на створення позитивних

маскулінностей, розвиток емпатії і партнерства та освіти чоловіків щодо гендерних питань (Tarrant, 2009, с. 128).

Іншою важливою задачею чоловіки-активісти вбачають права батьків. В суспільстві досі зберігається уявлення про татівство лише як про заробляння грошей для сім'ї, пише Стівен Уільямс у своїй статті (Williams, 2008, с. 495). Такі ініціативи як «Тати та доньки» («Dads and Daughters») мають на меті залучення татів до їхнього сімейного життя та доглядом за дітьми не лише через фінансування їхніх потреб (Tarrant, 2009, с. 128). Окрім суспільного рівня, такі організації часто представляють інтереси батьків під час ухвалення нових законодавчих рішень, а також надають батькам юридичну допомогу під час розлучень, прикладом чого є «Рух за права батька» (The Father's Rights Movement, 2018).

Ще одним пунктом у боротьбі за чоловічі права є чоловіче здоров'я. Ця проблема включає в себе обов'язковий призов, небезпечні роботи, високий рівень самогубств, наркотичні залежності та сприйняття звернення лікарів як «нечоловічої» поведінки. Ці питання описує Фаррелл, пояснюючи, що чоловіків привчають до думки, що фізична самопожертва є очікуваною від чоловіка, а отже такі речі як обов'язковий призов та небезпечні роботи сприймаються чоловіками як нормальний або навіть бажаний досвід (Farrell, 1993, с. 141). З тієї ж причини звернення чоловіків по допомогу лікарів з фізичних або психологічних проблем є менш ймовірним: так, каже автор, рівень частоти депресії серед жінок є статистично вищим не тому що депресія частіше з ними трапляється, а тому що вони частіше з нею звертаються (1993, с. 176). Чоловіки ж відчують тиск зі сторони виховання, сім'ї та суспільства, що вони мусять поратися зі своїми проблемами самотійно, тому частіше за жінок прибігають до шкідливих звичок та суїцидів (1993, с. 183). У США проблеми чоловічого здоров'я підіймаються такими організаціями як «Міжнародна спільнота для чоловічого здоров'я» («The International Society for Men's Health»), а також такі ініціативи як щорічний Національний тиждень чоловічого здоров'я, започаткований Конгресом США,

та всесвітній флешмоб «Вусопад» («Movember»), учасники якого відрощують вуса протягом листопада і так звертають увагу людей на чоловічі ракові захворювання (Baker, 2001, с. 1014).

1.2. Залучення чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність на прикладі України

Сучасна Україна рухається в напрямі досягнення гендерної рівності, чому сприяє ухваленням нових інклюзивних законів і громадський активізм. Незважаючи на те, що українське суспільство є патріархальним, як вже було зазначено раніше, існують проблеми, які торкаються як прав жінок, так і прав чоловіків. Хоч обидва види рухів спрямовані на боротьбу з патріархатом і досягнення гендерної рівності, методи та чинники залучення до рухів за права жінок та чоловіків можуть різнитися, оскільки розглядають одну мету з різних точок зору. Далі буде застосована класифікація із попереднього підрозділу для опису залучення українських чоловіків до чоловічих рухів, яка наведена у табл. А.1.

1.2.1. Чоловічі рухи за права жінок. Чоловіки, які відчують солідарність до жінок та борються за гендерну рівність разом із ними, обирають залучення до чоловічих рухів, спрямованих на отримання жіночих прав. Існують проекти, які залучають чоловіків як основних їхніх діячів, які говорять про жіночі права. Вони надають можливість використовувати свої привілеї на користь жінок тим чоловікам, які цього хочуть. Чоловіча думка є більш авторитетною в суспільстві, а отже висвітлення тем гендерної рівності від чоловіка має більше шансів бути почутим.

Прикладом такого чоловічого руху за жіночі права в Україні є рух «HeForShe». Ця кампанія була започаткована ООН Жінки як міжнародна і поширюється в багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні (HeForShe, Global

Solidarity Movement for Gender Equality, 2019). Вона позиціонується як рух чоловіків за гендерну рівність з перспективи жіночих прав. Назва руху говорить про те, що чоловіки виступають агентами змін задля боротьби проти тих наслідків гендерної нерівності, яких зазнають жінки. Цей рух солідарності підтримали українські чоловіки з різних сфер, наприклад музиканти, тележурналісти, дипломати. Позицією руху є те, що залучення популярних чоловіків в якості послів гендерної рівності допоможе не лише привернути увагу до руху та проблеми, яку він вирішує, але і продемонструвати, що чоловіки, які підтримують фемінізм – це нормально і успішно.

Іншими поширеними чоловічими рухами, які захищають права жінок, є рухи проти домашнього насильства. Незважаючи на те, що домашнє насильство включає в себе і знущання над дітьми та чоловіками, насильство над жінками як найбільш поширений вид займає основний фокус діяльності таких організацій та ініціатив. Прикладом таких руху в Україні є громадська ініціатива «Чоловіки проти домашнього насильства», що також запустила онлайн флешмоб #ЧоловікиНеЛупцюють (Чоловіки проти домашнього насильства, n.d.). Окрім мотивації запобігти гендерному насиллю, грає роль і бажання змінити образ чоловіка як насильника, агресивного та небезпечного. Сучасні науковці дедалі більше звертають увагу на те, що агресивна поведінка не обов'язково є характерною складовою гегемонної маскулінності, адже існує ціла низка варіацій гегемонних маскулінностей (Connell et al, 2005, с. 840). Наталя Ходирева зазначає, що прирівнення маскулінності до насилля призводить до узагальнення, яке не є актуальним, адже насилля спричинене радше індивідуальними характеристиками та досвідом (2002, с. 166). Проект «Чоловіки проти домашнього насильства» спрямований на боротьбу проти домашнього насильства, проти узагальнення чоловіків та репрезентує ту їх частину, які не лише не є такими, а і засуджують таку поведінку.

1.2.2. Чоловічі рухи за права чоловіків. Щодо рухів за права чоловіків, в них чоловіки є основним рушієм активізму, адже їхня діяльність спрямована на

отримання чоловіками чоловічих прав. Велику частку таких рухів в Україні займають рухи за права татів. Чоловіки, що стали батьками та хочуть брати активну участь у житті дитини, стикаються як з упередженням з боку соціуму, так і обмежені законодавчо. В Україні турбота та час, витрачені на дітей, не очікуються від чоловіків на суспільному рівні, що було продемонстровано в рамках дослідження «Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок» (Міністерство соціальної політики України, 2018). За результатами опитування 1520 українських чоловіків у віці 18-59 років, жінки проводять з дітьми 49 годин на тиждень, а чоловіки – 22, а також 63% опитаних чоловіків зазначили, що саме жінка має піклуватися про маленьких дітей. У традиційне поняття батьківства не входить відповідальність за домашнє господарство та дітей, бо ця гендерна роль вже лежить на жінках: тому, до прикладу, більшість кімнат батьків та дитини розташовані в місцях, доступних для жінок, таких як жіночий туалет. Також в деяких випадках діючі закони України не слугують прикладом гендерної рівності, бо обмежують права батька і надають більшу частину відповідальності за дитину і, відповідно, прав матері. Так, з огляду на принцип недопустимості розлучення матері та дитини вказаний у Декларації прав дитини, дитина у більшості випадків розлучень залишається з матір'ю, адже згідно з Принципом 6 дитина потребує любові та розуміння, а отже може бути розлученою з матір'ю лише у виняткових ситуаціях (Декларація прав дитини, 1959). Це можна пояснити тим, що від жінок суспільно очікується піклування про інших, що, в свою чергу, не сприймається як нормальна складова чоловічого життя (Hearn, 2001, с. 16). З цієї причини традиційне батьківство характеризується авторитарним способом виховання дітей, який, на противагу материнству, не включає в себе прояв турботи. Такий розподіл гендерних ролей хоч і є усталеним в українському суспільстві, проте стикається з супротивом в тому числі і з боку чоловіків: авторитарна методика виховання переходить у авторитетну, формуючи «нове татівство» (Кон, 2005, с. 8). Такі українські ініціативи як тато-школи, «Отцовский клуб», «Батько має право» є прикладами рухів, які ідуть

всупереч патріархату і наголошують: чоловіки теж можуть та хочуть бути відповідальними за своїх дітей.

Інші питання, які підіймаються чоловічими рухами стосуються збереження чоловічого життя, а саме:

1) **Обов'язковий призов.** Хоч контрактна армія є в переліку намірів чинного президента України Володимира Зеленського, але станом на січень 2020 року, усі чоловіки віком від 20 років підлягають обов'язковому призову, в той час як жінки беруться на облік військовозобов'язаних лише у випадку наявності військового фаху (Про військовий обов'язок і військову службу, 1992). Участь в бойових діях традиційно вважалася чоловічою роллю, але з трансформацією маскулінності та збільшенням частки жінок, що хочуть долучатися до воєнних дій, таке уявлення стає дедалі менш актуальним (Данілова, 2005, с. 111).

2) **Охорона чоловічого здоров'я.** За даними американського дослідження, середня тривалість життя українського чоловіка є 65 років, в той час як середня тривалість життя жінки сягає 75.5 років (ІНМЕ, 2017). Це свідчить про те, що до життя та здоров'я чоловіків ставляться менш обережно. Окрім попереднього фактору про участь в бойових діях, на тривалість чоловічого життя також впливають небезпечні робочі умови. Статистичний бюлетень «Травматизм на виробництві» вказує, що у 2015 році було травмовано 5851 людину, з них 4358 чоловіків, з 5851 травмованих кількість загиблих становить 831, з яких чоловіків 752 (Державна Служби Статистики України, 2015). Наостанок, така коротка тривалість життя також спричиняється рівнем самогубств, який серед чоловіків в Україні за статистичними даними дорівнює 41.1 на 100 000, що є у 6.5 разів вищим за жіночий (The World Bank Group, 2018), та алко- і наркозалежностей. Буреїчак пояснює, що схильність до надмірного вживання алкоголю та ризикових видів

діяльності може бути наслідком толерування такої поведінки як через характеризування її як типово маскулінної, так і кризи маскулінності, за якої чоловік не виправдовує очікувань, що існують в суспільстві, і шукає способи її компенсувати іншими шляхами (2011, с. 13). У зв'язку з такими тенденціями, традиційний образ чоловіка як того, що є фізично сильним, вже не працює, за медично-біологічними аспектами чого стоять соціально-економічні чинники (Кон, 2009, с. 287).

«Права чоловіків Україна» («Men's Rights Ukraine») є прикладом руху за права чоловічої частини українського населення, який своїми освітніми та інформаційними кампаніями підіймає вище перераховані проблеми (Рух за права чоловіків в Україні, n.d.). Як зазначено на сайті, дана організація підіймає питання прав чоловіків у контексті гендерної рівності «не як компенсацію, а гідність». Окрім вище переліченого списку питань, вона також зачіпляє проблему прав татів та руйнування образу чоловіка-«гаманця» як єдиного можливого в сім'ї, разом із боротьбою за гендерний баланс в освіті. Велика частина діяльності присвячена популяризації здорового образу маскулінності, права чоловіка на свободу вибору в будь-якій сфері зайнятості, адже ця громадська організація має на меті боротьбу з усіма стереотипами, з якими стикаються чоловіки на побутовому рівні.

1.3. Залучення чоловіків в чоловічі рухи проти гендерної рівності на прикладі України

Не всі рухи, метою яких є вивільнення чоловічих прав, спрямовані проти патріархату. В такому випадку, мова іде радше не про права, а про привілеї чоловіків, які патріархат як суспільна система їм надає. Навіть чоловіки, які не відповідають стандартам гегемонної маскулінності та утискаються в межах чоловічої групи (наприклад, геї, чоловіки з низьким доходом, слабкі чоловіки,

тощо) отримують патріархатні дивіденти – переваги, які індивід отримує у патріархальному суспільстві за рахунок того, що він належить до загальної групи чоловіків (Connell, 1995, с. 79). Прикладом таких дивидентів є вища середня зарплата ніж у жінок для більшості професій, звільнення від хатньої роботи, схвалення активного статевого життя, тощо. Привілеї та дивіденти є вбудованими в гендерний порядок і можуть не усвідомлюватися індивідами та сприйматися як норма, а не перевага. Тож коли феміністичні рухи виступають проти патріархату як системи, що надає чоловікам такі переваги, це може сприйматися останніми як зазіхання на їхні права. В той же час деякі чоловіки можуть розуміти, що патріархат надає їм привілеї, які і призводять до обмеження їхніх прав, але при цьому свідомо ідуть проти гендерної рівності, бо не готові обміняти комфорт від свого владного становища на права, яких бракувало.

Казати, що такі рухи ведуть боротьбу за чоловічі права, є проблематичним, адже тоді це вкаже на те, що контроль над жінками є чоловічим правом. Але варто ще раз зауважити, що рухи проти гендерної рівності спрямовані на збереження патріархату. Навіть саме формулювання «збереження патріархату» вказує на потребу захисту системи від якоїсь загрози (Allan, 2016, с. 26). Таким чином, ці активісти борються за збереження консервативного, традиційного та «природного» суспільного ладу, за якого права чоловіків не перетворюються на права людини.

Гендерне питання є лише одним з переліку тих, якими займаються українські чоловічі рухи, спрямовані на підтримку патріархату. Такі рухи часто є праворадикальними («Братство», «С14», «Традиція і Порядок») або релігійними («Всі разом», «Християнська школа захисту родини»). Теми гендерної рівності підіймаються ними з орієнтацією на «традиційні сімейні цінності», що означає збереження гендерної дискримінації, існуючої в українському суспільстві, як правильного суспільного устрою. Серед цінностей, проголошених такими рухами, є консерватизм, традиція, християнство, патріотизм. Незважаючи на те, що деякі з цих організацій можуть підтримувати

прояви гендерної рівності, такі як права батька на батьківство, всі з перелічених рухів у своїй діяльності заперечують підтримку ідей фемінізму та гендерної рівності та ведуть активний супротив гендерним питанням, в тому числі питанням рівності між жінками та чоловіками.

Підводячи підсумок варто сказати, що друга хвиля фемінізму була передумовою для організації чоловіками чоловічих рухів. Серед них були як і спрямовані на боротьбу з патріархатом та вивільнення чоловіків від маскулінних гендерних ролей, так і такі, що радше фокусувалися на протидії фемінізму, аніж на боротьбу за права чоловіків.

На сьогодні такий розподіл є актуальним як у світі, так і в Україні. Українські чоловічі рухи за гендерну рівність можна умовно поділити на рухи за права жінок, що підтримують фемінізм та висловлюють солідарність до жінок, та за права чоловіків, які борються з патріархатом через призму проблем, з якими стикаються чоловіки, та їхніх прав, а не привілей. Чоловічих рухів, орієнтованих винятково на боротьбу проти гендерної рівності не виявлено, однак існує низка рухів, одним з аспектів діяльності яких є підтримка консервативних цінностей та патріархату.

Відповідно до типу гендерного руху, в який залучений чоловік, будуть різнитися і чинники залучення до цієї діяльності. Теорія Месснера обґрунтовує відмінності чоловічих рухів тими факторами, які змушують чоловіків до них долучатися. Серед них автор виділяє такі 3: інституціоналізовані привілеї, що визначають різницю між соціальним становищем жінок та чоловіків, «плата» за маскулінність, яка демонструє обмеження патріархатом прав чоловіків, та відмінності серед чоловіків, що вказують на ієрархію серед них. Перша частина емпіричного розділу буде присвячена першим двом групам чинників залучення українських чоловіків-активістів до рухів за гендерну рівність, а також протидії чоловічим рухам проти гендерної рівності. У другій частині емпіричного розділу мова ітиме про думки експертів щодо майбутнього чоловічих рухів за гендерну рівність в Україні та світі та шляхи залучення до них.

РОЗДІЛ 2

ВИЗНАЧЕННЯ ЧОЛОВІКАМИ ЧИННИКІВ ЇХ ЗАЛУЧЕННЯ ДО ЧОЛОВІЧИХ РУХІВ ЗА ГЕНДЕРНУ РІВНІСТЬ ТА ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА РОЗВИТКУ ЧОЛОВІЧИХ РУХІВ

2.1. Методологія дослідження чинників залучення українських чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність та подальшого розвитку цих рухів

Для з'ясування того, що спричиняє українських чоловіків долучатися до чоловічих рухів за гендерну рівність, було проведено шість глибинних інтерв'ю. Запланована вибірка була нерепрезентативною і складалася з лідерів та учасників українських чоловічих рухів за гендерну рівність. При формуванні вибірки використовувався метод цільового відбору, за якого респонденти відбиралися за видом діяльності чоловіків: так, наприклад, у ній наявні представники рухів як за права чоловіків, так і рухів солідарності до жінок (Девятко, 1998, с. 139). Метою формування такої вибірки було виявити різноманіття можливих чинників в залежності від виду діяльності та особистого життя, а також мати можливість провести більше часу з кожним з респондентів та зондувати питання задля глибшого розуміння їхніх думок (Богдан, 2015, с. 87). Види чоловічих рухів, на основі яких будувалася вибірка, наведені у табл. А.1. Також під час проведення інтерв'ю використовувався метод снігової кулі, коли респондент радив іншого потенційного учасника дослідження (Богдан, 2015, с. 128).

Усі зібрані інтерв'ю були надані активістами, які підтримують ідею гендерної рівності через залучення до чоловічих рухів. Серед них за права жінок: Респондент 1 (лектор «HeForShe»), Респондент 2 (лектор «HeForShe», раніше член «Українського жіночого фонду»), Респондент 3 (засновник «Чоловіки проти домашнього насильства»), Респондент 4 (ініціатор флешмобу

#Підтримуюї); за права чоловіків: Респондент 5 (засновник «Тато-шкіл»), Респондент 6 (засновник «Men's Rights Movement»).

Інтерв'ю були проведені у період з 25 грудня 2019 року по 6 лютого 2020 року. Активісти погодились на обробку висловлених ними відповідей, яка була виконана анонімно. Усі з них попросили надіслати їм кваліфікаційну роботу, аби вони могли переконатися, що їхні слова будуть передані без викривлення та в оригінальному контексті.

Гайд глибинного інтерв'ю розміщений у Додатку Б. Його можна умовно поділити на 3 блоки:

1. Діяльність респондента (має 2 модифікації: для лідерів чоловічих рухів та для учасників рухів)
2. Життєвий досвід респондента
3. Протидія діяльності чоловічих рухів проти гендерної рівності

Результати глибинних інтерв'ю, наведені у Розділі 2.2., поділені за тематиками, визначеними кожним з блоків інтерв'ю. Під час аналізу кожного з блоків інтерв'ю окрема увага приділялася відмінностям та подібностям відповідей чоловіків, залучених до чоловічих рухів за права жінок та за права чоловіків.

Іншим методом збору емпіричної інформації було проведення чотирьох експертних інтерв'ю. Ознаками відбору респондентів та респонденток були їхня залученість до дослідження чоловічих студій, в тому числі чоловічих рухів, а також наявність наукових публікацій. Було опитано наступних експертів:

- американський соціолог Майкл Кіммел, професор соціології, що у 70-х роках минулого століття заснував організацію «Чоловіки проти насильства» (NOMAS). Є автором таких праць як «Життя чоловіків» («Men's Lives») 2010 року та «Гендероване Суспільство» («The Gendered Society») 2011 року.
- австралійська соціологиня Рейвіл Коннелл, що розробила теорію гендерних відносин у роботі «Гендер і Влада» («Gender and Power») 1987 року. Як авторка праці «Маскулінності»

(«Masculinities») 1995 року, вважається однією із тих, хто започаткували дослідження маскулінності. Наразі професоркою соціології та спеціалізується на гендерних студіях;

- американський правозахисник Браян Хейлмен. Має 15-річний досвід роботи в сфері захисту прав жінок, наразі працює дослідником у НПО «Promundo», що спрямовує свою діяльність на запобігання гендерного насилля та поширення цінностей гендерної рівності через залучення хлопчиків та чоловіків до партнерства з жінками. Є автором таких статей як «Мости до Зрілості: Розуміння Впливу Дитячого Досвіду Насилля на Чоловіків» («Bridges to Adulthood: Understanding the Lifelong Influence of Men's Childhood Experiences of Violence»), опублікованої у 2012 році та «Утворення Сексуального Насилля: Як Хлопці Виростають аби Скоїти Згвалтування» («The Making of Sexual Violence: How Does a Boy Grow Up to Commit Rape?») 2014 року.

- Олег Марущенко, кандидат соціологічних наук, експерт і тренер з теми дискримінації в освіті. Тренер у ГО «ГІАЦ “Крона”» та член робочої групи з питань політики гендерної рівності і протидії дискримінації в освіті Міністерства освіти і науки України. Співавтор таких робіт як «Гендерні шкільні історії», «В пошуках гендерного виховання».

Експертні інтерв'ю було проведено у квітні - травні 2020 року. Активісти погодились на неанонімну обробку висловлених ними відповідей. Мовою проведення інтерв'ю слугувала українська та англійська, для подальшого аналізу перекладена на українську.

2.2. Результати глибинних інтерв'ю з лідерами та учасниками чоловічих рухів за гендерну рівність в Україні

2.2.1. Діяльність та життєвий досвід респондентів.

Блок 1 мав на меті навести респондента на розповідь про свою діяльність. Це є важливим, адже

предметом даного дослідження є чинники залучення чоловіків до чоловічих рухів, а не самі чоловічі рухи, а отже важливо розуміти, як самі чоловіки сприймають свою діяльність. Отже, питання Блоку 1 спрямовані на діяльність, якою респондент був зайнятий на момент проведення інтерв'ю, та його думки з приводу цієї діяльності.

Блок 2 відповідав за життєвий досвід респондента та передумови до його актуальної діяльності. Він є найважливішим для даного дослідження, адже містить найбільшу кількість безпосередньої інформації про чинники залучення респондента до чоловічих рухів за гендерну рівність. З цією метою більшість питань Блоку 1 були написані таким чином, аби підводити до питань з Блоку 2.

Оскільки Блок 1 та Блок 2 є частково взаємопов'язаними, відповіді респондентів були відповідно згруповані під час аналізу і систематизовані в табл. В.1.

Перші питання Блоку 1 були спрямовані на опис респондентами власної діяльності. Так було виявлено, що усі чоловіки, залучені до рухів за права жінок, вважають свою діяльність про-феміністичною:

«Ми підтримуємо фемінізм, при цьому вважаємо, що чоловіки можуть гостро сприйняти це від жінок, тому говоримо від імені чоловіків» (Респондент 3)

Також один респондент з тих, хто залучені до діяльності за права чоловіків, наголосив на тому, що його діяльність та фемінізм є нероздільними:

«Фемінізм – це один зі шляхів до рівності. Для мене це іти по цьому шляху разом з жінками – і моя діяльність тому підтвердження» (Респондент 5)

Однак інший респондент висловив протилежні думки з цього приводу:

«Феміністки на нашу діяльність реагують агресивно, говорять нам що жінок теж утискають і в їхню сторону теж відбувається насильство. Ми цього не заперечуємо, проте наша мета – говорити та наголошувати на тому, з чим стикаються чоловіки, бо ми не феміністична організація, і жінки часто не готові це сприймати» (Респондент 6)

Можна зробити висновок, що існують лідери/ учасники чоловічих рухів, які особисто підтримують ідеї фемінізму, але не пов'язують свою діяльність із жіночим рухом за свої права. З цього виходить спостереження, не передбачене у гайді інтерв'ю. Якщо подивитися на подальші відповіді, можна помітити, що

чоловік, що залучений до руху за права чоловіків, але визначає його як профеміністичний, наголошує на тому, що його діяльність не іде всупереч або на протигагу фемінізму:

«Наша діяльність не є «відповіддю» на діяльність жінок, ми не кажемо які ми бідні та нещасні. Ми розуміємо, що це наслідки патріархату і ми боремося з ними не тому, що жінкамдесь краще, а тому що нас це не влаштовує» (Респондент 5)

В той же час інший активіст за права чоловіків, якій заперечив зв'язок своєї діяльності з фемінізмом, надалі у своїх відповідях часто протиставляв свою діяльність жіночому активізму, а чоловічі права – жіночим:

«Наші основні напрямки це, в першу чергу, говорити про те, що такі проблеми є, що у чоловіків також мають бути права, що їх також утискають. Наприклад є об'єктивація в рекламі, яка сприймається нормально, в той час як об'єктивація жінок, яку ми не підтримуємо, одразу обов'язково буде засудженою. (...) Жінки притримуються думки «Ты мужик – ты должен», тому вся відповідальність на чоловіках, чие здоров'я менше захищають. Кількість програм по піклуванню за здоров'ям жінок набагато більша» (Респондент 6)

Можна побачити, що останній респондент пояснив свою діяльність не лише через потребу в змінах для чоловіків, а і через протиставлення її до жіночої. Це є прикладом «backlash», який за своїм визначенням, наведеним у Розділі 1, не може існувати без фемінізму і виникає як відповідь на нього. Отже іншим можливим чинником залучення чоловіків до чоловічих рухів є **існування феміністичного руху**, що викликає бажання створити контр-рух, заявити про права чоловіків «у відповідь» на запит жінок.

Пов'язаним з питанням «Чи Ви позиціонуєте її (діяльність) як профеміністичну?» є питання з Блоку 2 «Чи завжди Ви поділяли цінності гендерної рівності? Якщо ні, то що змінило Вашу думку?». Було прослідковано, що чоловіки, які спрямовують свою діяльність на боротьбу за права чоловіків, говорили про гендерну рівність або з чоловічої точки зору, або про неї як таку, що стосується і жінок, і чоловіків:

«Так, але гендерна рівність – це про рівність статей, а не прирівнення жіночих прав до чоловічих. Ми говоримо, що чоловік та жінка мають бути рівними в правах. Жінки мають

більше прав як матері, тож надання більших прав татам пришвидшить гендерну рівність та піде на користь і жінкам також» (Респондент 6)

«У сім'ї моїх батьків не було гендерної рівності. Так, не було насилля, але розподіл обов'язків був патріархальним. Я розумів, що десь тут лежить якась несправедливість. Тому коли я створив вже свою сім'ю, я жив інакше, бо хотів мати інакшу модель сім'ї, аніж мої батьки» (Респондент 5)

Ті чоловіки, які залучені у рухи за права жінок, говорили про гендерну рівність більше в контексті проявів сексизму до жінок та власної ролі у його подоланні:

«Коли я працював у міліції, то помітив, що 98% викликів, що зазначали про домашнє насильство, були від жінок» (Респондент 4)

«Ну жіночі права на рівну зарплату, на рівне ставлення, на партнерство – це елементарно права людини. Чоловіки не мають якихось прав тому що вони їх не хочуть, хіба жінки забороняють їм бути гарними татами?» (Респондент 2)

Знайомство цих чоловіків з тою несправедливістю до жінок, яку вони спостерігали в минулому, привело їх до діяльності за права жінок:

«Для того, щоб зробити роль жінок в цьому секторі більш видимою і давати можливості жінкам здобувати більший авторитет в Україні та за кордоном, наприклад, ми вже 2 роки разом з ООН Жінки проводимо вручення премій Women in Arts» (Респондент 1)

Отже, **досвід чоловіка зі знакомством з питаннями гендерної рівності** корелює з напрямком його діяльності, але не обов'язково корелює з визначенням відношення його діяльності до фемінізму. Ті чоловіки, які залучені до рухів за права жінок, знайомились з питаннями гендерної рівності як тими, яких в першу чергу потребують жінки, що і спонукало їх долучитися до солідарності та захисту їхніх прав. В той же час є чоловіки, які відчували на собі наслідки патріархату, що і спричинило їхню активістську діяльність за права чоловіків. Отже, логічно зробити висновок, що **спостереження несправедливості** до того чи іншого гендеру у минулому є не лише чинником залучення чоловіків до чоловічих рухів, а і визначає, на кого буде спрямована їхня діяльність.

Іншим з перших питань Блоку 1 було питання про історію ідеї чоловічого руху респондента/ ідеї залучення до чоловічого руху. Деякі мали **життєві обставини**, які призвели до такої діяльності:

«Нами зацікавилися міжнародні організації, до нас приїхали шведи, поспілкувалися з нами і погодилися допомогти і ми подумали, чому б і ні? За нашою діяльністю спостерігали півроку і тоді вже нами почали займатися: возити в навчальні ознайомчі візити у Швецію, а потім допомагати вже і фінансово» (Респондент 5)

«В мене була сім'я, але я ще не мав дітей. І в один момент я задумався, що колись в мене будуть доньки і це несправедливо, якщо їх будуть дискримінувати просто тому що вони жінки. Це просто питання справедливості» (Респондент 2)

Тобто такими обставинами можуть бути проблеми сімейний досвід, а також робочі пропозиції. Деякі ж респонденти зазначали, що ідея існувала з моменту, коли ними була помічена потреба у гендерній рівності:

«Ті чоловіки, які хочуть отримати допомогу, наприклад у випадку домашнього насилля, отримували відмову в допомозі, бо надають її тільки жінкам. Ми ознайомилися з іноземним досвідом, як це пов'язано з фемінізмом, гендерною рівністю, вивчили детально питання США, адже там ця тема вже 15 років підіймається, і вирішили теж почати свою діяльність в Україні» (Респондент 6)

«Я – адепт ліберальних цінностей і переконаний, що дискримінація ніколи не призведе до хороших наслідків. Коли я бачив дискримінацію в сфері культури, я розумів, що це впливає не лише на самих жінок, а і на економіку, суспільство і політику. Також, мій досвід роботи в міжнародних організаціях та міжнародному середовищі посприяв цьому. Тому я захотів це перенести в український досвід» (Респондент 1)

Як можна помітити, у відповідях цих респондентів, окрім потреби в змінах, також фігурувала роль **міжнародного досвіду** у чоловічому активізмі, який, на той момент, був єдиним доступним прикладом нормалізованого впровадження гендерної рівності в роботі та повсякденні.

Крім того, один респондент аргументував те, чому він організував саме чоловічий рух за гендерну рівність. На його думку, важливо, аби про це чоловікам говорили саме чоловіки:

«Дуже багато існує жіночих організацій проти домашнього насильства. І коли приходять жінки і розповідають чоловікам, що не треба вчиняти домашнє насильство, це часто не спрацьовує через якісь ментальні бар'єри, сприймається як жіночий шовінізм, світова змова жінок проти чоловіків і таке інше. Ідея була в тому, що самі чоловіки, які є відповідальними, мужніми, виступають прикладом та доносять це до інших чоловіків» (Респондент 3)

Це питання пов'язане з питанням «Що стало Вашим особистим поштовхом до просування цих цінностей через активізм?» з Блоку 2. Воно є більш емоційним, ніж попереднє, а отже дає більше можливостей дізнатися про чинники залучення. У відповідь на це питання найчастіше згадувалося **становище чоловіків та чоловічих рухів в Україні**, що можна пояснити більшою актуальністю для чоловіка:

«Справа в тому, що чоловіку з його менталітетом лишається говорити про свої проблеми з друзями, але навіть і така можливість не у всіх є. А спеціальних кризових центрів для чоловіків не існувало. Тому це був один з найбільших мотивів займатися кризовими центрами, з яких і з'явилися тато-школи» (Респондент 5)

«Важливо, аби образ чоловіка був не лише того, хто проти насилля, а і того, хто не має права від нього потерпати. Але ж якщо «чоловіки не плачуть», то єдиною емоцією, яку їм можна проявляти, лишається агресія» (Респондент 3)

Також важливим питанням у Блоці 1 було питання «Ви орієнтуєтеся на чоловіків, які вже зацікавлені або нейтральні до ідей гендерної рівності, чи і на тих, хто проти? Чому?». За допомогою цього питання можна зрозуміти, яким є прагнення чоловіка змінити суспільство своєю діяльністю. З інтерв'ю можна побачити, що чоловіки, що спрямовують свою діяльність на тих, хто налаштовані проти неї, обирають вірити, що глобальні та кардинальні зміни можливі та важливі:

«Я вважаю важливим говорити для всіх, а не лише зацікавлених, адже саме вони потребують змін у свідомості. Багато чоловіків не усвідомлюють, що, наприклад, батьківство – це важлива складова їхньої чоловічої ідентифікації, і вони навіть не задумуються, що бути татом – це класно, при цьому відповідально і важливо для дітей також. Наступним нашим кроком буде адвокаційна кампанія, в якій ми будемо пояснювати чому відповідальне батьківство – це важливо, тобто цільовою аудиторією будуть чоловіки, які не мають поняття і розуміння як це і чому» (Респондент 6)

«Агентами нашої діяльності є успішні чоловіки, з яких наша аудиторія може брати приклад. Я думаю, можна сказати, що ми орієнтуємося і на тих, хто цього ще не робить або не задумувався про це, адже свідомі чоловіки не потребують прикладу, вони і так розуміють, чому не можна коїти насильства» (Респондент 3)

Тобто ще одним чинником є **бажання мати вплив на суспільний порядок**, змінити чиясь думку. Ті ж, хто орієнтують свою діяльність на вже свідомих щодо гендерної нерівності чоловіків, схильні вірити, що локальні зміни є не менш необхідними:

«Це (тато-школи) абсолютно добровільна справа. Бо якщо людина прийде під натиском – це не працює, людина просто не розумітиме, що вона тут робить, буде зривати діяльність і це нікому не потрібно. Тому працювати з тими, хто не готовий – неефективно» (Респондент 5)

Тут чинником залучення є також бажання лишити за собою зміни, проте радше через співпрацю з чоловіками, які до неї готові, а також можливість її реалізувати на локальному рівні.

Останнім нерозглянутим питанням у Блоці 1 є таке: «Як Ви думаєте, чому чоловіки долучаються до неї та подібних їй організацій/ рухів?». Відповідь на це питання надає спостереження респондента, який є активним у сфері чоловічого гендерного активізму, стосовно чинників залучення інших дотичних до діяльності чоловіків. Чіткі відповіді могли дати лише ті чоловіки, чия діяльність була спрямована за права чоловіків. Обидва сказали, що оскільки їхня діяльність відкривала очі учасників на проблеми, це спонукало останніх долучатися до організації:

«Під час спілкування з нами вони розуміють, що це дійсно не просто разова акція, яку варто влаштовувати, а щось дійсно важливе. Кожен з нас пройшов через якісь проблеми, виклики, і такі ситуації завжди змушують шукати виходи. Після такого їм хочеться допомагати іншим знаходити ці виходи» (Респондент 6)

Один респондент зазначив, що зіштовхувався і з тими, хто підтримував цю діяльність заради особистої та/або матеріальної вигоди:

«По-перше, коли шведи починали з нами співпрацювати, знаходилися і ті, які хотіли займатися активізмом лише заради власної вигоди: безкоштовних поїздок за кордон, зв'язків та інше. Якщо казати про тато-школи, то ми, наприклад, просували партнерські пологи. І от прогресивні лікарі, які нам допомагали, розуміли, що той же самий батько на спільних пологах – це не фіксатор їхніх помилок, це їхній помічник, адже перед такими пологами батько має пройти спеціальну підготовку. Лікарі розуміли що це їм вигідно для репутації

прогресивного лікаря, що надалі вигідно навіть і матеріально. Консервативні ж лікарі не підтримували наші ідеї» (Респондент 5)

Але після цього респондент зробив висновок, що такі чинники є рідкими та неефективними:

«Але ті, хто долучалися до нас лише заради грошей без бажання суспільних змін швидко здавалися, адже це робота виснажлива і не дуже вигідна фінансово. Тому основною мотивацією все ж таки було щире бажання рухатися вперед до змін на краще. Були навіть ті, які хотіли робити щось подібне у своїх містечках, і ми їм інформаційно допомагали» (Респондент 5)

2.2.2 Запобігання діяльності чоловічих рухів проти гендерної рівності.

Одним із завдань даного дослідження було визначити експертну думку стосовно збільшення рівня залученості українських чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність. У Блоці 3 питання були спрямовані на питання того, як протидіяти діяльності проти гендерної рівності та спонукати чоловіків підтримувати гендерну рівність. Ці відповіді не є відповідями експертів з точки зору соціологічної науки, однак передають реальність українського активізму очами респондентів.

Кожен з опитаних респондентів, незалежно від напрямку чоловічого руху, зазначав, що стикався з супротивом своєї діяльності як в особистому житті, так і на рівні організації. Часто це був релігійний супротив:

«В основному це були релігійні структури, що виступали за традиційні цінності. Також важко було працювати в деяких містечках, де нас одразу попереджують, що поки ми не знайдемо спільну мову з релігійною верхівкою, то ніяка підтримка, дозволи та решта не допоможуть. Ми запрошували їх на ознайомчі збори, старалися не використовувати гострих термінів» (Респондент 5)

З відповідей респондентів на питання «Як Ви думаєте, чим керуються українські чоловіки, які виступають проти гендерної рівності через чоловічі рухи?» можна виділити такі чинники, як вигода та традиції/устрій:

«В патріархальній системі чоловіки мають певні привілеї. Тобто в них якихось прав не вистачає, так, наприклад батька, але є привілеї, і деякі чоловіки просто не готові жертвувати своїми привілеями, щоб отримати свої права. Я це бачив і в особистому житті, і в професійній діяльності» (Респондент 5)

«Я думаю, право жінки та чоловіка на вибір власних ролей ставить під загрозу інститут сім'ї та традиції, прийняті в їхніх спільнотах. Але навіщо тоді взагалі потрібні такі традиції, якщо вони обмежують чийсь права?» (Респондент 1)

Також лунала думка про відсутність розуміння можливості альтернативної поведінки з боку чоловіків:

«Я думаю, у нас все не так погано насправді. Просто багато чоловіків не розуміють, якими є альтернативні моделі поведінки, як вирішувати проблеми крім насильства, адже це те, як їх вчать з дитинства. Але якщо показати, вони змінюються» (Респондент 3)

Крім цього, один респондент зазначив, що навіть ті, хто усвідомлюють альтернативи та підтримують їх, бояться публічно в цьому зізнатися:

«Деякі з моїх знайомих принципово не підтримали флешмоб публічно, хоча поділяють його цінності. Боялися, що їх засміють. Тобто в типовий чоловічий образ повага до жінок не входить» (Респондент 4)

Втім, відповіді на питання «Як це змінити і мотивувати їх працювати на користь гендерної рівності?» були схожими між собою. Так, чоловіки, що залучені до чоловічого руху за права жінок, казали, що чоловікам потрібно **пояснити, як солідарність до жінок вплине на суспільство** загалом:

«Люди в ході наших зустрічей казали, що були на межі насильства, навіть фізичного, але крок за кроком з кожною зустріччю відходили від цього і дякували нам, бо ми рятували їх сім'ї. Тобто наша діяльність не руйнує інститут сім'ї, а навпаки сприяє партнерству і укріпленню стосунків» (Респондент 3)

«Пояснювати, що таке фемінізм та гендерна рівність. Досі ці речі сприймаються як такі проти чоловіків, але ж це нонсенс. Розмова про те, щоб ані жінок, ані чоловіків не обмежували закон та суспільство. Відсутність рамок та свобода вибору – це добре для всього суспільства» (Респондент 2)

Також звучали думки про важливість пояснення того, **як отримання жінками прав допоможе саме чоловікам**:

«Кожен шукає користь для себе, тому можливо варто чіпляти теми, які стосуватимуться самих чоловіків, навіть якщо не напряду. Ну наприклад, переконувати виховувати свою дочку виховувати незалежною та самодостатньою, бо це в твоїх інтересах теж» (Респондент 2)

Крім того, були аргументи за **однакову освіту дітей незалежно від статі** – адже насилля скоюється не лише до жінок, а і до самих чоловіків, що, на думку респондентів, є взаємопов'язаним:

«Це така культура насилля в цілому до всіх. Треба вчити інакшим цінностям ще змалку. Якщо дитині з садочку пояснити, що не можна привчатися до насильства, бо воно є ненормальним, вона виросте інакшою» (Респондент 4)

В той же час, подібні відповіді звучали від респондентів, чия діяльність була спрямована на чоловіків. В їхньому випадку вони також вказували на потребу в освіті та поясненні переваг гендерної рівності для чоловіків та всього суспільства, але з точки зору боротьби за права чоловіків:

«На мою думку, треба демонструвати, як це сприятливо впливає на чоловіків. Чому це в їхніх інтересах. Мені здається, чоловіки самі не розуміють, як патріархат шкодить їм» (Респондент 5)

«Тільки через освіту та обізнаність. Чоловікам потрібно бачити здорові приклади, як-от наша організація, аби розуміти, що те, до чого вони звикли – це ненормально. Жінка та чоловік мають право на гідність незалежно від статі» (Респондент 6)

Підсумовуючи усю вище наведену інформацію, можна побачити, що відповіді чоловіків на деякі питання різнилися за напрямом руху: за права жінок чи за права чоловіків, що підтверджує теорію Месснера. У табл. В.1 продемонстровано, що є низка чинників, які фігурують в обох категоріях, такі як існування феміністичного руху, відчуття потреби у змінах та бажання бути залученими до них (як локальний, так глобальний рівні).

З відмінних чинників варто зазначити, що в основному чоловіки, які залучалися до рухів за права жінок, робили це зі співчуття до жінок, що зазнають дискримінації, в той час як ті, хто борються за права чоловіків, були залучені в результаті наявності власного досвіду утисків та дискримінації до чоловічої статі, тобто як представники бенефіціарів – тих, на кого спрямовані результати цих рухів. Також важливою відмінністю є те, що спільний чинник «існування феміністичного руху» може викликати як відчуття солідарності та призводити до діяльності за жіночі права, так і відчуття необхідності у відповіді на рух за жіночі права.

Іншим висновком, який можна зробити з результатів проведених інтерв'ю, є існування 2 рівні чинників: макро- та мікрорівень. Під макрорівнем чинників маються на увазі речі, які існують незалежно від особистого досвіду чоловіка та стосувалися великих соціальних процесів та систем, в той час як внутрішні чинники пов'язані з особистими переконаннями, міжособистісним досвідом, тощо. Так, у табл. 2.2.2 можна побачити, що до перших відносяться існування феміністичного руху, усвідомлення дискримінації чоловіків або жінок в глобальному контексті, міжнародний досвід, становище чоловіків та чоловічих рухів в Україні. В той же час, до другої категорії належать внутрішнє бажання локальних або глобальних змін, робочі пропозиції, матеріальна вигода, а також сімейний досвід рівності або її відсутності.

Таблиця 2.2.2

**Рівні чинників залучення українських чоловіків до чоловічих рухів
за гендерну рівність**

Макрорівень (глобальний контекст)	Мікрорівень (особистий контекст)
Існування феміністичного руху, усвідомлення дискримінації чоловіків або жінок в глобальному контексті, міжнародний досвід, становище чоловіків та чоловічих рухів в Україні	Внутрішнє бажання локальних або глобальних змін, робочі пропозиції, матеріальна вигода, сімейний досвід гендерної рівності або її відсутності

В результаті проведених інтерв'ю, така категоризація дала зрозуміти, що серед респондентів даного дослідження не існує чоловіків, чия діяльність була б спричиненою лише особистим або лише суспільним досвідом. Це підтвердилося в останньому блоці інтерв'ю, в якому активісти вказували на потребу освіти та

інформування чоловіків про те, чому гендерна рівність вигідна для них як на суспільному, так і на особистому рівні.

2.3. Результати експертних інтерв'ю з дослідниками чоловічих студій щодо майбутнього розвитку чоловічих рухів

Проведення експертних інтерв'ю починалися зі вступних питань про минуле чоловічих рухів на початку діяльності експертів, потім їхньої оцінки теперішнього становища та завершувалися перспективами розвитку чоловічих рухів у майбутньому. Порівнюючи минуле з сучасним станом чоловічих рухів у світі, ті експерти, що починали свою наукову діяльність у 70-х роках минулого століття, погодилися, що питання гендерної рівності підіймається чоловіками через такі рухи частіше, ніж раніше:

«Я фемініст 2-ї хвилі фемінізму і починав досліджувати гендерні студії ще у 70-х роках. Тоді я та багато інших чоловіків лише починали приходити до думки, що те, про що говорили феміністки, напряду стосується і чоловіків і ми, у свою чергу, маємо сприймати це серйозно (...) Зараз ці питання підіймаються більш активно, ніж колись, особливо збільшилася кількість про-феміністичних чоловіків» (Майкл Кіммел)

«Коли я розпочала свою академічну кар'єру, приблизно в 1970 році, були лише слабкі обговорення участі чоловіків у боротьбі за гендерну рівність. Декілька авторів тоді вже починали говорити про «звільнення чоловіків», але вони вважали це радше доповненням до визволення жінок» (Рейвін Коннелл)

Майкл Кіммел зазначив, що чоловічий гендерний активізм розвивається не лише в загальних тенденціях, а дуже специфічним для кожного виду чоловічого руху чином. Він визначив 3 види чоловічих рухів: міфо-поетичні, анти-феміністичні рухи за права чоловіків та про-феміністичні рухи за права жінок:

«Про-феміністи були наймолодші, зазвичай це студенти або випускники, хлопці феміністок або, наприклад, ті, що належали до меншин, як-от геї, які бачили зв'язок між сексизмом і гомофобією. Вони були виховані поколінням феміністок. (...) Борці за чоловічі права – 30-/40-річні, нещодавно розлучені, злі на своїх колишніх дружин та, ймовірно, на

обмежені права на дитину після розлучення. Вони вважали, що саме вони є жертвами системи. (...) Міфо-поетичні чоловіки ж були у віковій групі 50+, були вдруге одруженими і в цьому шлюбі вони намагалися виправити помилки першого, налагодити зв'язок з дітьми та загалом віднайти сенс життя» (Майкл Кімел)

В Україні ситуація з чоловічими рухами за гендерну рівність є відмінною, як зазначив Олег Марущенко, за рахунок **соціалістичного минулого** радянської України, яке і досі визначає спосіб мислення сучасного населення:

«Я бачу, що люди очікують, що держава прийде і зробить їх щасливими. В нашій колективній свідомості потрібен хтось ззовні, хто має вирішити, що ми робимо. На Заході більше людей беруть відповідальність за своє майбутнє. Це все таки та пост-радянська культурна та політична спадщина, що також створює міф про те, що в СРСР була гендерна рівність. На жаль, цей радянський тиск, що лишається на рівні структури, визначає нашу свідомість. Але все ж навіть такі окремі ініціативи поступово змінюють контекст: зараз із цим працюється легше ніж 5 років тому» (Олег Марущенко)

На думку експерта, це пов'язано і з тим, що інтереси гендерних активістів в Україні **не представлені інституціоналізовано**, адже в Україні гендерний рух є радше загальним та абстрактним, аніж єдиним та представленим на державному рівні:

«Специфіка українського шляху полягає в тому, що інституційно гендерна рівність дуже складно підтримується. Це велика проблема, бо нам нема на що спертися. У нас навіть в законодавстві не визначено, що таке гендер. Дуже часто організації, які працюють на користь гендерної рівності, не можуть об'єднатися. Заважає те, що в кожній організації є різне бачення, що таке гендер та гендерна рівність, де межа. Якщо одні включають в це питання ЛГБТ, то для інших це винятково про певні кроки досягнення жінками тих же прав, що мають чоловіки. Саме через це організації не можуть знайти компромісу. Тобто щось спільне є, але поки не сформується єдина ціннісна платформа, то об'єднання окремих ініціатив в один організований рух не буде» (Олег Марущенко)

Однак всі експерти погодилися, що про-феміністичних чоловіків наразі є більше, оскільки чоловіки на своєму досвіді бачать, що гендерна рівність іде їм на користь:

«Я думаю, причиною цьому є те, що дедалі більше чоловіків стають прихильниками гендерної рівності у їхніх стосунках з жінками з різних сфер їхнього життя, і їм це

подобається. Тому анти-феміністів стає дедалі менше, бо це нецікаво бути осторонь своєї партнерки чи ваших дітей, в той час як кількість про-феміністів зростає» (Майкл Кімел)

В той же час Коннелл позначила, що причинами більш активного залучення до чоловічих рухів за гендерну рівність є не лише власний досвід, а і **глобалізаційні процеси**, які слугуватимуть одним з чинників залучення і в майбутньому:

«На це, звісно, вплинуло багато наполегливої роботи, але також і усвідомлення через економічні та культурні зміни того, що старі моделі маскулінності вже не мають змісту. Крім того, я думаю такі процеси як кліматичні зміни також можуть об'єднувати людей навколо спільної проблеми: як зараз, так і надалі» (Рейвін Коннелл)

Говорячи про Україну, Олег Марущенко вказав, що хоч розвиток чоловічих рухів в Україні триває значно менше ніж на Заході, однак кількість ініціатив на підтримку гендерної рівності збільшується за рахунок **введення питань гендеру** як в повсякденний дискурс, так і в публічний простір та політику:

«Коли тема є в публічному просторі – вона є в свідомості. Гендерна рівність все активніше входить в публічний простір. По-друге, з'являється дискурс, що гендерна рівність корисна чоловікам, що допомагає їх залучати. Крім цього впливає і розуміння, що це все є демократичними цінностями – а в нас такий вектор є. Все ж Україна проголосила курс на ЄС, а європейські цінності – це і про гендерну рівність» (Олег Марущенко)

Щодо ефективних шляхів залучення чоловіків надалі, Кімел та Коннел підкреслили, що найефективнішим шляхом є **демонстрація особистого досвіду**. Наприклад, жінкам, говорячи про свої проблеми, ліпше буквально наводити приклади з власного життя, адже, як вважає Кімел, це змусить чоловіків співпереживати:

«Я думаю, варто не говорити про статистику, а казати: «Давай поговоримо про мій досвід. Коли я працювала в тому-то місці, мені платили менше, ніж хлопцю на тій же посаді. Чи ти вважаєш, що це справедливо?». Іншими словами, треба зробити приклади більш особистими, адже статистика не чіпляє так, як приклади живих людей. Треба казати, аби чоловіки, які не вірять у дискримінацію проти жінок, спитали своїх жінок, чи вони мали такий досвід» (Майкл Кімел)

Таким же чином, як вказав науковець, можливо переключити увагу чоловіків, що не вірять у сексизм, з лише радикальних феміністок на повне розмаїття проявів жіночого руху:

«...чоловіки не зміняться, якщо жінки не будуть «штовхати» це вперед, саме через ці чоловічі привілеї, які дозволяють їм не мінятися і бути при владі. Тобто чоловікам потрібно слухати жінок. (...) Тому я і кажу: треба робити приклади більш особистими, аби в них не було можливості казати про «шалених феміністок», які десь далеко, адже перед ними будуть живі докази, які вони не зможуть заперечити або лишитися байдужими» (Майкл Кімел)

Окрім того, і Майкл Кімел, і Рейвін Коннелл були згодні, що необхідно демонструвати чоловікам альтернативну реальність, в якій вони рівні з жінками, аби чоловіки робили вибір в сторону гендерної рівності. В цьому випадку **особистий досвід чоловіків** також може стати в нагоді:

«Я бачу, що чоловіки часто кажуть, що потребують інших чоловіків, які були б для них прикладами для наслідування» (Майкл Кімел)

«Багато чоловіків не знають, що можна подивитися на своє життя з іншої точки зору, адже їм привчили, що є стандарт маскулінності – от вони йому і сліднують. Важливо демонструвати, що існують інші групи чоловіків із значно кращими та справедливішими уявленнями про те, як жити, і що існують інші, більш захоплюючі способи бути чоловіками» (Рейвін Коннелл)

Незважаючи на те, що Україна має соціалістичне минуле, що призводить до відмінного від західної демократії шляху, український експерт вказав, що підхід демонстрації особистого досвіду є найбільш актуальним і для України:

«У нас концепт суспільства доволі абстрактний. Є думка, що держава має щось зробити для людей, а люди для держави – ні. Суспільство, у свою чергу, ближче ніж держава, але все одно всі розмови переходять на індивідуальний досвід. З мого досвіду можу сказати, що навіть коли починаємо говорити про колективну мотивацію, в результаті все зводиться до розмов про особистий досвід. Треба вдягати на людину гендерні окуляри і радше підштовхувати її до відповіді, ніж давати її» (Олег Марущенко)

Браян Хейлмен додав, що **позитивний приклад чоловіків**, що називають себе феміністами, є вкрай важливим і більш ефективно впливає на переосмислення чоловіком власних цінностей та поглядів:

«Чоловіків вчать бути кращими, успішнішими, сильнішими. Це не є здоровим для чоловіка, насправді, але ті, хто про це знають, вже ознайомлені з гендерними ролями та

фемінізмом. Отже, аби донести ідею до тих, хто поки не розуміють шкоди патріархату, треба говорити з ними їхньою мовою: показувати успішних, мужніх чоловіків, і доводити, що вони можуть бути такими і феміністами водночас. Коли це ними буде принаймні спокійно сприйматися, тоді можна поступово змінювати їхні переконання» (Браян Хейлмен)

Говорячи про комунікацію з представниками рухів проти гендерної рівності, Рейвін Коннелл зауважила, що варто бути обережними, адже причинами їхньої радикальної поведінки часто є особисті травми:

«Деякі з них мають справу з особистими травмами, як-от розлучення, що змушує їх ненавидіти жінок. Деякі мають психологічну інвестицію в патріархат, це головне для їхнього самопочуття або для їхньої релігійної віри. Деякі вірять у псевдонауку про "стать мозку" або "гормони" і не сприймають аргументів. Деякі з них більш-менш фашистські у світогляді - напр. американські праві люди, які приносять кулемети на політичні демонстрації, що є наслідком виховання, в якому було присутнє насильство. Я сумніваюся, що протистояти таким чоловікам дуже корисно або навіть безпечно. Проте що можна робити – це говорити про альтернативні маскулінності назагал» (Рейвін Коннелл)

Окрім цього, соціологиня вказала на те, що паралельно з тим треба прагнути того, аби негативного досвіду не було. Це можливо досягнути через **освіту**, зазначив Браян Хейлмен:

«Освіта завжди є рушійною силою змін. Незважаючи на те, що важливо робити щось тут і зараз з наявною у світі ситуацією, також варто вже зараз вчитися на тому, що ми бачимо, та потурбуватися про майбутні покоління. Якщо ми не знаємо, як виправити рівень насилля на даний момент, адже ми маємо справу з дорослими людьми, ми принаймні можемо уже зараз докласти зусиль аби в майбутньому цього уникнути. Навчальні заклади та неформальні освітні проекти є тими інструментами, через які ми маємо просувати правильні цінності» (Браян Хейлмен)

Щодо майбутнього чоловічих рухів, думки в експертів розійшлися. Майкл Кімел вважав, що хоч кількість чоловіків за гендерну рівність зростатиме, саме **чоловічі рухи мають зникнути**:

«(Про-феміністи) не говорять, натомість вони слухають жінок. Не думаю, що в них буде бажання кричати, якщо вони розуміють, що по-факту увесь цей час жінки говорили про рівність, яка надасть їм необхідних прав також. (...) Розумієте, рухи, наприклад, проти насильства – це рухи під керівництвом жінок, великої кількості жінок. Навіщо чоловікам

робити власні рухи? (...) Я б казав, що замість того, аби мати власні окремі рухи, чоловікам варто долучатися до вже існуючих жіночих рухів» (Майкл Кімел)

Рейвін Коннелл, у свою чергу, висловила гіпотезу, що **рухи навпаки будуть урізноманітнююватися**:

«Я думаю, що для чоловіків нині є можливість самоорганізуватися навколо багатьох питань. Є робота, яка повинна бути виконана у навчальних контекстах, включаючи відчайдушну потребу в кращій сексуальній освіті в школах, і є багато можливостей для роботи проти насильства, яка може бути на робочих місцях, мікрорайонах та ЗМІ. Коротше кажучи, існує багато напрямків, в яких чоловіки можуть боротися за гендерну рівність і бути активними. Я думаю, важливо, аби вони показували свою позицію, яка підтримує жінок, а не іде проти» (Ревін Коннелл)

Щодо прогнозів розвитку чоловічих рухів за гендерну рівність в Україні, Олег Марущенко висловив надію у **майбутні покоління**, які за рахунок глобалізаційних процесів та покращеної освіти будуть мати більш гуманістичні цінності. При цьому експерт зауважив, що до того моменту активний розвиток чоловічих рухів та гендерних рухів в цілому не передбачається:

«Як соціолог, я не думаю, що чоловічі рухи будуть масовим явищем в Україні найближчим часом. Як рух інтелектуалів, певних вузьких кіл – більш реально, але я думаю, певним групам населення буде дуже важко це прийняти. Ось вже молоді покоління змінять абсолютно все, коли виростуть. Не лише глобалізаційний вплив колосальний, а крім цього працює Нова українська школа, система якої є більш гнучкою, дозволяє школярам відчувати себе агентами змін, а не підлаштовуватися під наявні умови. Крім того, підручники, які були видані протягом останніх 4 років, не мають викривленого уявлення про гендер і стереотипів, тому ситуація буде поліпшуватися» (Олег Марущенко)

З отриманих в ході експертних інтерв'ю даних можна побачити, що думки щодо подальшого розвитку чоловічих рухів у світі відрізнялися серед експертів. На думку Майкла Кімела, за рахунок того, що про-феміністичних чоловіків стає дедалі більше, їхня кількість продовжить зростати. В результаті поширення солідарності чоловіків до жінок, потреба у чоловічих рухах зникне: чоловіки будуть дослухатися до жінок, давати їм владу робити вибір та за бажанням активістської діяльності долучатимуться до жіночих гендерних рухів.

Іншою перспективою на майбутнє чоловічих рухів є погляд Рейвін Коннелл, яка вказала, що завдяки глобалізації чоловіки отримують більше можливостей створювати власні рухи за гендерну рівність аби іти цим шляхом разом з жінками. Крім того, глобалізація та суспільні зміни дають більше приводів зосереджуватися на єдності та гендерній рівності, аби разом протистояти зовнішнім загрозам.

Український експерт Олег Марущенко зауважив, що питання гендерної рівності підіймаються в Україні пізніше, ніж на Заході, за рахунок радянського минулого. Історичне минуле України відмінне від західного, що визначає розвиток українських чоловічих рухів. Експерт висловив думку, що найближчим часом чоловічі рухи за гендерну рівність в Україні будуть розвиватися у повільному темпі, і більш ймовірно, що молоді покоління будуть активніше розбудовувати гендерно рівне суспільство та зможуть впроваджувати цінності гендерної рівності на інституційному та повсякденному рівнях.

Такий прогноз розвитку чоловічих рухів за гендерну рівність в Україні підтримується результатами глибинних інтерв'ю, за якими було виявлено, що існують 2 основні рівні чинників залучення українських чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність: макрорівень, як-от існування глобального руху та усвідомлення дискримінації, та мікрорівень, тобто бажання особистого залучення, робочі пропозиції, тощо. Таким чином, чинники, пов'язані з глобальним та особистим контекстами, призводять до залучення чоловіків до таких рухів, а отже і сприятимуть досягненню цілей на інституційному та повсякденному рівнях відповідно.

Незважаючи на відмінності між поглядами експертів щодо подальшого розвитку чоловічих рухів у світі, вони дійшли до консенсусу у питанні ефективного залучення чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність. На їхню думку, найкращим способом є демонстрація особистого досвіду, оскільки він більш ймовірно викличе емоції та змусить задуматися над несправедливістю гендерної нерівності. Наприклад, особистий досвід жінок буде ближчим до чоловіків доказом дискримінації, ніж кількісна статистика, а досвід чоловіків.

Щодо особистого досвіду чоловіків, то в цих випадках важливо демонструвати чоловіків як агентів гендерної рівності, що слугуватимуть решті чоловіків прикладом успішного про-фемініста. Як продемонстрували результати глибинних інтерв'ю, і досвід сексизму у сторону жінок, і обмеження прав чоловіків є чинниками залучення останніх до рухів за гендерну рівність. Отже демонстрація таких ситуацій може поглибити розуміння гендерної рівності з точок зору прав жінок і чоловіків та спонукти останніх долучатися до відповідних рухів.

Паралельно з тим, за словами Браяна Хейлмена, важливим є впровадження нововведень в освітні програми, завдяки яким, разом зі змінами сучасного суспільства, відбуватиметься виховання майбутніх поколінь таким чином, аби уникнути помилок, наявних зараз. Саме це вже відбувається в Україні на прикладі Нової української школи, оновлених підручників та навчальних планів, що, за словами Олега Марущенка, вже приносить результати у зміні світогляду дітей.

ВИСНОВКИ

60-ті роки 20 століття принесли суспільству не лише рухи за права жінок, а і усвідомлення чоловіків своєї ролі у гендерному порядку суспільства. Чоловічі рухи з'явилися як ініціатива з боку чоловіків на підтримку боротьби жінок за гендерну рівність. Вони здійснювалися як за рахунок солідарності до боротьби за жіночі права, так і шляхом боротьби за права чоловіків. Сам термін «гендер», що відокремив біологічний та соціальний аспекти статі, увійшов у вжиток в наукових працях, з'являлося більше чоловічих рухів та наукових робіт про маскулінність, що свідчило про те, що друга хвиля фемінізму поставила під сумнів гендерні ролі не лише серед жінок.

Разом з тим співіснували антифеміністичні чоловічі рухи, що були зворотною реакцією на діяльність феміністок та профеміністів. Такі рухи виникали лише у відповідь на заклики надати жінкам прав і, виступаючи проти гендерної рівності, заявляли, що борються за права чоловіків. Насправді ж, ці рухи були актом боротьби за можливість чоловіків контролювати жіночу частину населення, що історично вважалося чоловічим правом.

На сьогоднішній день в Україні існує низка чоловічих організацій та ініціатив, що борються за гендерну рівність, частина з яких спрямовує діяльність на боротьбу за жіночі права, як наприклад «Чоловіки проти домашнього насильства», «HeForShe». Інша частина виступає за досягнення чоловічих прав, до яких, наприклад, належать «Тато-школи», що прагнуть розширення права батька. Рухів, спрямованих лише на перешкоджання досягнення гендерної рівності, не було виявлено в Україні, проте існують такі ініціативи, як праворадикальні та релігійні, які вважають це однією з задач їхньої діяльності.

Попередня категоризація чинників залучення базувалася на теорії Месснера, за якою рухи за права жінок спричинені інституціоналізованими привілеями, а чинники залучення до рухів за права чоловіків стосуються «плати» за маскулінність. В результаті аналізу глибинних інтерв'ю з українськими активістами чоловічих рухів ця теорія була підтверджена: було прослідковано,

що частина чинників різнилися залежно від підвиду чоловічого руху: рухам за права жінок були притаманні знайомство з дискримінацією жінок та відповідне відчуття солідарності та співчуття; рухам за права чоловіків – знайомство з дискримінацією чоловіків на власному досвіді, відчуття потреби у відповіді на рух за жіночі права, становище чоловічих рухів в Україні, тобто чинники, які напряду стосуються чоловіків. Крім того, було виявлено, що існують і спільні чинники залучення чоловіків до рухів за права жінок та чоловіків, такі як існування феміністичного руху, відчуття потреби у змінах та бажання бути залученими у локальні та/ або глобальні зміни.

Також було виявлено 2 рівні чинників, що спонукали опитаних чоловіків долучатися до гендерного активізму. Першим є мікрорівень, який свідчить про особисті переконання, сімейний досвід, життєві ситуації, власну вигоду, та макрорівень, що стосується глобальних процесів, загального становища чоловічих рухів, існування феміністичної ідеології та руху, тощо. Це підкреслює важливість особистого та колективного досвіду не лише у формуванні поглядів чоловіка на гендерну рівність, а і на його рішення долучатися до чоловічих рухів та ініціатив та вибір спрямованості цих рухів.

Окрім чинників залучення чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність також респондентами були визначені способи запобігання діяльності рухів проти гендерної рівності. Найчастіше активісти говорили про освіту, підняття рівня обізнаності на тему гендерної рівності та надання прикладів того, як вона може бути корисною для чоловіків. На їхню думку саме це допоможе Україні дотримуватися Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та боротися з патріархатом не лише за жіночих ініціатив, а і долучаючи до цього більшу кількість чоловіків.

В ході експертних інтерв'ю було визначено, що усі експерти згодні з тим, що особистий досвід є найбільш ефективним способом впливу на рівень залученості чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність, в тому числі в Україні. Вони зазначили, що демонстрація особистого досвіду жінок

сприйматиметься більш щиро та відкрито, ніж статистичні дані, а отже зможе викликати переконання у потребі гендерної рівності. Крім того, важливо також демонструвати досвід чоловіків, які на власному досвіді переконалися, що гендерна рівність є перевагою і для чоловіка. Саме вони, на думку експертів, зможуть слугувати чоловікам прикладами для наслідування.

Також думка експертів щодо ролі освіти підтримала погляди опитаних лідерів та учасників українських чоловічих рухів. Вони вказували на те, що змінювати сучасні проблеми недостатньо; аби вони не повторювалися, важливо думати наперед та виховувати дітей та підлітків з новими цінностями, за яких наявні зараз проблеми не будуть актуальними у майбутньому. Інструментами впровадження таких змін вони вбачали навчальні заклади та неформальні освітні програми. Український соціолог Олег Марущенко підкреслив, що завдяки освітній реформі в Україні покоління нових школярів вже є більш свідомим, та прогнозує більшу активність серед них у просуванні цінностей гендерної рівності в Україні.

Крім того, були озвучені думки щодо важливості історичного минулого України під час аналізу чоловічих рухів за гендерну рівність та чинників залучення до них. Наразі орієнтація України на Європейський Союз та введення питань гендерної рівності у дискурс призводять до того, що населення звикає до думки про гендерну рівність та усвідомлює її важливість як європейської цінності. Однак, за словами українського експерта, пост-соціалістична спадщина України все ж спричиняє відсутність індивідуальної відповідальності громадян та перекладання її на державу. Оскільки цінності гендерної рівності в Україні не представлені на державному рівні у повній мірі, важливим завданням для України є об'єднання гендерних ініціатив, в тому числі чоловічих, в спільний рух, та його інституціоналізація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Богдан, О. (2015). *Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та усіх зацікавлених*. Київ: Дух і літера.
- Бурейчак, Т. (2011). Погані часи для чоловіків? Соціологічні інтерпретації кризи маскулінності. *Соціологія: теорії, методи, маркетинг*, 1, 79-94.
- Данилова, Н. Ю. (2005). Срочники, пиджаки, профессионалы: мужественности участников постсоветских войн. *Журнал социологии и социальной антропологии*, 8(2), 110-126.
- Девятко, И. Ф. (1998). *Методы социологического исследования*. Екатеринбург: Изд-во Уральского ун-та.
- Декларація прав дитини, Принцип 6. (1959). Організація Об'єднаних Націй. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384
- Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>
- Кон, И. С. (2005). Отцовство как социокультурный институт. *Педагогика: научно-теоретический журнал*, 9, 3-16.
- Кон, И. С. (2009). *Мужчина в меняющемся мире*. Москва: Время.
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF#n12>
- Рух за Права Чоловіків в Україні. (n.d.). Режим доступу: <https://mensrights.org.ua/>
- Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок*. (2018). Київ: Міністерство соціальної політики України.

- Травматизм на виробництві у 2015 році: статистичний бюлетень.* (2015). Київ: Державна служба статистики України.
- Ходырева, Н. В. (2002). Причины физического насилия: сущность рода или дисбаланс власти? *О муже(N)ственности: Сборник статей*, 161-185.
- Чоловіки проти домашнього насильства. (n.d.). Режим доступу: <https://www.facebook.com/UkrainianMenAgainstDomesticViolence/>
- Allan, J. (2016). Phallic Affect, or Why Men's Rights Activists Have Feelings. *Men and Masculinities*, 19(1), 22-41. DOI: 10.1177/1097184X15574338
- Beauvoir, S. (2011). *The Second Sex*. New York: Vintage Books, a division of Random House.
- Berger, P. L., Luckman, T. (1967). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Blais, M., Dupuis-Déri, F. (2012). Masculinism and the Antifeminist Countermovement. *Social Movement Studies: Journal of Social, Cultural and Political Protest*, 11(1), 21-39. DOI: 10.1080/14742837.2012.640532
- Connell, R. W., Messerschmidt J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society*, 19(6), 829-859. DOI: 10.1177/0891243205278639
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.
- Coston, B. M., Kimmel, M. (2013). White Men As The New Victims: Reverse Discrimination Cases And The Men's Rights Movement. *Nevada Law Journal*, 13(2), 386-385. Retrieved from: <https://scholars.law.unlv.edu/nlj/vol13/iss2/5>
- Greenglass, E. R. (2001). Gender Role Stress and Health. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 6027-6029.
- Hearn, J. (2001). Men and Gender Equality: Resistance, Responsibilities and Reaching Out. *Keynote Paper, Men and Gender Equality*, Orebro, Sweden.
- HeForShe, Global Solidarity Movement for Gender Equality. (2019). Retrieved from: <https://www.heforshe.org/>

- Jordan, A. (2016). Conceptualizing Backlash: (UK) Men's Rights Groups, Anti-Feminism and Post-feminism. 28 *Can. J. Women & L.*, 18-44. DOI: 10.3138/cjwl.28.I.18
- Kimmel, M. S., Messner M. A. (2010). *Men's Lives*. Boston: Pearson Education.
- Life expectancy, 1990-2017*. The Institute for Health Metrics and Evaluation. Retrieved from: <http://www.healthdata.org/ukraine?language=41>
- Messner, M. A. (1997). *The gender lens series in sociology, Vol. 3. Politics of masculinities: Men in movements*. Lanham, MD: AltaMira Press.
- The Fathers' Rights Movement. (2018). Retrieved from: <https://fathersrightsmovement.us>
- Ukraine Suicide Rate, 2000-2020*. World Bank Group. Retrieved from: <https://www.macrotrends.net/countries/UKR/ukraine/suicide-rate>
- Woolf, V. (1929). *A Room Of One's Own*. Retrieved from: [http://seas3.elte.hu/coursematerial/PikliNatalia/Virginia Woolf - A Room of Ones Own.pdf](http://seas3.elte.hu/coursematerial/PikliNatalia/Virginia%20Woolf%20-%20A%20Room%20of%20One's%20Own.pdf)

Додаток А

Таблиця з класифікацією чоловічих рухів за та проти гендерної рівності

Таблиця А.1

Класифікація чоловічих рухів за та проти гендерної рівності в Україні

Позиційність	Підвид	Спрямованість руху	Приклади в Україні
За гендерну рівність	За права жінок	Солідарність чоловіків до жінок	«HeForShe», «Чоловіки проти домашнього насильства», #пПідтримуюїї
	За права чоловіків	Права батька	«Тато-школа»
		Обов'язковий призов	Men's Rights Movement
		Чоловіче здоров'я	Men's Rights Movement
Проти гендерної рівності	Праворадикальні	Збереження традиційного гендерного порядку	«Братство», «С14», «Традиція і Порядок»
	Релігійні		«Катехон», «Всі разом», «Християнська школа захисту родини»

Додаток Б

Гайд глибинних інтерв'ю з активістами українських чоловічих рухів за гендерну рівність

Звернення.

Блок 1. Діяльність респондента

- У чому полягає діяльність Вашої організації/ руху?
- Як Вам прийшла ідея створити Вашу організацію/ рух?
- Чи Ви позиціонуєте її як про-феміністичну?
- Ви орієнтуєтеся на чоловіків, які вже зацікавлені або нейтральні до ідей гендерної рівності, чи і на тих, хто проти? Чому?
- Як Ви думаєте, чому чоловіки долучаються до неї та подібних їй організацій/ рухів? (якщо респондент засновник)

АБО

- У чому полягає діяльність організації/ руху, до якого ви залучені?
- Як Вам прийшла ідея долучитися до організації/ руху, до якого Ви залучені?
- Як Ви думаєте, чому чоловіки створюють подібні організації/ рухи? (якщо респондент учасник)

Блок 2. Життєвий досвід респондента

- Чи завжди Ви поділяли цінності гендерної рівності? Якщо ні, то що змінило Вашу думку?
- Що стало Вашим особистим поштовхом до просування цих цінностей через активізм?
- Чому Ви обрали саме боротьбу за права чоловіків/ рух солідарності до жінок як інструмент досягнення гендерної рівності? (залежно від респондента)
- Чому Ви вважаєте проблему, яку підіймає Ваша діяльність, важливою?

Блок 3. Протидія діяльності чоловічих рухів проти гендерної рівності

- Чи стикалися Ви особисто з супротивом Вашій діяльності?
- Як Ви думаєте, чим керуються українські чоловіки, які виступають проти гендерної рівності через чоловічі рухи?
- Як це змінити і мотивувати їх працювати на користь гендерної рівності?

Додаток В

Таблиця з класифікацією чинників залучення чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність в Україні

Таблиця В.1

Спільні та відмінні чинники залучення чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність в Україні

Підвид	Чинники залучення за Месснером (Messner, 1997, с. 12)	Спільні чинники залучення	Відмінні чинники залучення
За права жінок	Інституціоналізовані привілеї	Існування феміністичного руху, відчуття потреби у змінах, бажання бути залученими у суспільні зміни (як локальні, так глобальні)	Особисте знайомство з дискримінацією жінок, солідарність до жінок
За права чоловіків	«Плата» за маскулінність		Особисте знайомство з дискримінацією чоловіків, відчуття потреби у відповіді на рух за жіночі права, становище чоловічих рухів в Україні

Джерело: Messner, M. A. (1997). *The gender lens series in sociology, Vol. 3. Politics of masculinities: Men in movements*. Lanham, MD: AltaMira Press.

Додаток Г

Транскрипт експертного інтерв'ю з Майклом Кіммелом

Повне ім'я: Майкл Скотт Кіммел

Запис: Експертне3.mp3

Спосіб проведення інтерв'ю: Skype-дзвінок

День та час запису: 30.04.2020 о 19:58

Тривалість інтерв'ю: 31:05

Мова інтерв'ю: англійська (транскрипт перекладено українською)

Інтерв'ю брала, транскрибувала та перекладала: Оганесян Марина Мартінівна

Текст інтерв'ю

I: Перш ніж починати наше інтерв'ю маю нагадати, що це інтерв'ю буде записаним на аудіо-пристрій для подальшого аналізу.

P: Добре, можемо починати!

I: Тоді почну з такого питання: чи можете Ви бачити та / або оцінити хід участі чоловіків у рухах за гендерну рівність? Наскільки це було інакше, коли Ви розпочали свою академічну кар'єру?

P: Дозвольте мені відповісти на це питання в зворотному порядку, а саме спершу розкажу про те, як це було з самого початку, і тоді вже скажу, як я бачу ці рухи зараз. Отже, я фемініст 2-ї хвилі фемінізму і починав досліджувати гендерні студії ще у 70-х роках. Тоді я та багато інших чоловіків лише починали приходити до думки, що те, про що говорили феміністки, напряду стосується і чоловіків і ми, у свою чергу, маємо сприймати це серйозно. В ті часи існували 3 чоловічі політичні гендерні течії: анти-феміністична, що вважали феміністок

знищувачками сім'ї та суспільства в цілому (назвемо їх борцями за чоловічі права), та, до якої належав я, тобто чоловіки, що вважали, що фемінізм та гендерна рівність корисні для чоловіків та суспільства (про-феміністи), і та, що мала на меті вивільнення чоловіків від токсичних гендерних ролей, але не через підтримку феміністичного руху, а своїм шляхом (міфо-поетична течія). Найпростіший спосіб для мене розрізнити їх окрім як за поглядами на фемінізм є подивитися на вік та життєвий етап. Борці за чоловічі права були 30-/40-річні, нещодавно розлучені, злі на своїх колишніх дружин та, ймовірно, на обмежені права на дитину після розлучення. Вони вважали, що саме вони є жертвами системи. Міфо-поетичні чоловіки ж були у віковій групі 50+, були вдруге одруженими і в цьому шлюбі вони намагалися виправити помилки першого, налагодити зв'язок з дітьми та загалом віднайти сенс життя. Знаєте, коли Вам 60 років, Ви починаєте питати себе: «А про що це все було? Що і чому я робив усе це життя?». Отже ці чоловіки намагалися віднайти щось глибоке та віднайти зв'язок зі справжніми ними. Про-феміністи були наймолодші, зазвичай це студенти або випускники, хлопці феміністок або, наприклад, ті, що належали до меншин, як-от геї, які бачили зв'язок між сексизмом і гомофобією. Вони були виховані поколінням феміністок. Отже, ці 3 групи мали велику вікову категоризацію. Однак це не означало, що з дорослішанням чоловіки переходили до групи, до якої належала наступна вікова категорія. До кінця 1990-х міфо-поетична група, можна сказати, інституціоналізувалася в США, борці за права чоловіків збільшилися в кількості завдяки активній діяльності в інтернеті, а про-феміністи лишилися неінституціоналізованими і спрямовують свою діяльність радше на особисте/ робоче життя або локальні ініціативи, аніж на популяризацію власних думок.

I: На Вашу думку, ті, що виступали за права чоловіків, мали на меті гендерну рівність, чи вони хотіли лише зберегти власні привілеї?

P: Гарне питання.. Вони казали, що хочуть рівних прав, бо вважали, що саме чоловіки утискаються, як-от вони призиваються в армії, мають менше прав

як батьки і так далі. Звучить, ніби вони підтримують гендерну рівність, однак те, на чому вони фокусуються – це те, в чому лише чоловіки утискаються. Питання не в тому, чи вони підтримують гендерну рівність, а в тому, що для них є джерелом гендерної нерівності? Скажімо, феміністки і анти-феміністи вважають, що існує гендерна нерівність, але в них будуть різні пояснення, чому вона існує. Анти-феміністи скажуть: «Бо жінки взяли гору».

I: Тобто вони вбачають проблему в жінках, а не в патріархаті?

P: Саме так!

I: На Вашу думку, такий розподіл за політичними поглядами та віком є актуальним?

P: У своїй книзі «Злі Білі Чоловіки..» («Angry White Men..»), що вийшла у 2013 році, я прогнозував, що борців за права чоловіків ставатиме дедалі менше в кількості, але вони стануть гучнішими в інтернеті, і я думаю так і є наразі. Зараз ці питання підіймаються більш активно, ніж колись, особливо збільшилася кількість про-феміністичних чоловіків. Я думаю, причиною цьому є те, що дедалі більше чоловіків стають прихильниками гендерної рівності у їхніх стосунках з жінками з різних сфер їхнього життя, і їм це подобається. Тому анти-феміністів стає дедалі менше, бо це нецікаво бути осторонь своєї партнерки чи ваших дітей, в той час як кількість про-феміністів зростає. Однак, Марино, важливо, що, на мою думку, про-феміністи як рух будуть доволі слабкими. Тобто більшими за кількістю, але значно менш активними публічно, ніж борці за права чоловіків.

I: На Вашу думку, про-феміністи, які є молодшими, а отже користуються інтернетом ще більше, не «перекричать» анти-феміністів?

P: Я так не думаю. Ці чоловіки не говорять, натомість, вони слухають жінок. Не думаю, що в них буде бажання кричати, якщо вони розуміють, що по-факту увесь цей час жінки про рівність, яка надасть їм необхідних прав також, а отже все, що їм потрібно – це дослухатися до них і впроваджувати це в особистому житті.

I: Які ж тоді причини та мотиви тих чоловіків, які беруть участь у рухах за гендерну рівність замість того, щоб обмежуватися особистим життям?

P: Я думаю, коли чоловіки долучаються до таких рухів, то скоріше за все це якось торкнулось їх особисто. Наприклад, вони бачать досвід подруг чи родичок або вони бачать дискримінацію на роботі. Я завжди кажу: «Якщо хочете зустріти фемініста, поговоріть з чоловіком, в якого є 12-річна донька». Тож я думаю, це має чіпляти чоловіка особисто.

I: В ході глибинних інтерв'ю я побачила, що існують мікро- та макрорівень чинників залучення чоловіків до чоловічих рухів за гендерну рівність. Мікрорівень – це якраз те, про що Ви щойно казали. Втім, макрорівень також фігурував серед чинників, як-от бажання суспільних змін. Я так розумію, на Вашу думку, макрорівня недостатньо?

P: Я думаю це може бути одним з чинників, але ніколи не єдиним.

I: Чи варто про-феміністам прагнути інституціоналізації, як це зробили міфо-поетичні чоловіки?

P: Я не думаю. Розумієте, рухи, наприклад, проти насильства – це рухи під керівництвом жінок, великої кількості жінок. Навіщо чоловікам робити власні рухи? Ліпше долучитися до жінок, сказати «Хей, ми Вас підтримуємо і хочемо допомагати!». Я б казав, що замість того, аби мати власні окремі рухи, чоловікам варто долучатися до вже існуючих жіночих рухів.

I: Якими, на вашу думку, є найефективніші способи «достукатися» до чоловіків, які не вірять чи ніколи не думали, що патріархат порушує права чоловіків?

P: Я думаю, варто не говорити про статистику, а казати: «Давай поговоримо про мій досвід. Коли я працювала в тому-то місці, мені платили менше, ніж хлопцю на тій же посаді. Чи ти вважаєш, що це справедливо?». Іншими словами, треба зробити приклади більш особистими, адже статистика не

чіпляє так, як приклади живих людей. Треба казати, аби чоловіки, які не вірять у дискримінацію проти жінок, спитали своїх жінок, чи вони мали такий досвід.

I: Добре, це Ви мали на увазі щодо прав жінок, а як щодо тих, хто не вірять у обмеження прав чоловіків?

P: Я не думаю що чоловічі права є обмеженими. Вони отримують користь з цього, це дивіденти. Вони ж мають вибір та владу зробити цей вибір.

I: Чому вони не роблять вибір: бо справді не хочуть, чи просто не знають, що є альтернативи?

P: Я думаю Ви праві, вони не бачать альтернатив.

I: Тоді як зробити їх видимими для них?

P: В цьому і є складність *сміється*. Як зробити привілеї видимими, коли вони не є видимими? Я не думаю, що досі маю відповідь на це питання. Я бачу, що чоловіки часто кажуть, що потребують інших чоловіків, які були б для них прикладами для наслідування. З іншої сторони, чоловіки не зміняться якщо жінки не будуть «штовхати» це вперед, саме через ці чоловічі привілеї, які дозволяють їм не мінятися і бути при владі. Тобто потрібно слухати жінок.

I: Як бути, якщо єдині феміністки, яких чоловіки слухають – це радикальні? Адже це дуже вигідно для чоловіків, звертати увагу на більш агресивні прояви фемінізму, аби мати причини вважати фемінізм поганою ідеєю.

P: Так завжди, бо, як Ви сказали, аби не визнавати чієїсь правоти, простіше брати до уваги гострі висловлювання, аніж ті, що можуть змінити їхню думку. Тому я і кажу: треба робити приклади більш особистими, аби в них не було можливості казати про «шалених феміністок», які десь далеко, адже перед ними будуть живі докази, які вони не зможуть заперечити або лишитися байдужими.